

CUMHURİYETİN DENİZE ÇIKAN İLK SAVAŞ GEMİSİ VE HAMİDİYE'NİN BEŞİKTAŞ DENİZ MÜZESİNDEKİ ŞEREF DEFTERİ

Em. AMİRAL AFİF BÜYÜKTUĞRUL

Deniz Harp Akademisi
Öğretim Üyesi

Hamidiye kruvazörü, Rahmetli Rauf Orbay komutasında olarak Balkan Savaşı'nda (1912-1913) müstesna bir tarih yaratmıştı: Yunan donanmasını kuvvet ayırımına zorlamak amacıyla Ege, Doğu Akdeniz ve Adriyatik Denizi'ne açılan bu gemi, düşman üslerini bombalayıp asker yüklü gemilerini batırmaktan başka şerefli bayrağımızı Akdeniz'de dolaştırarak devlete büyük itibar sağlamış ve silâhlı kuvvet birlikleri içinde tek muzaffer Türk birliği olarak yurda dönmüştü¹. İngiltere'de Brezilya devleti hesabına yapılmakta olan Rio de Janeiro muharebe gemisinin "Sultan Osmanı evvel", adıyla Yunanlılara tercih edilerek, bize satılmasını da Hamidiye kruvazörünün bu itibarlı harekâtı sağlamıştı².

Bundan önce Hamidiye kruvazörü, İngiltere Kralı George V'in taç giyme töreni ilişkisiyle İngiltere'ye gittiği zaman da, uluslararası donanma gemileri içinde temizlik, intizam ve disiplini ile ün yapmıştı. Türk uygarlığını Avrupalılara anlatan ilk başarılı kitle de bu geminin komutan, subay ve mürettebatı olmuştu³.

Hamidiye kruvazörünün Cumhuriyet dönemindeki hizmetleri de büyüktü: Cumhuriyetin ilânıyla beraber denize çıkıp Akdeniz, Ege Denizi, Marmara ve Karadeniz'de Büyük Türk Milletiyle donanması arasındaki ilk bağlantıyı kurmuş; silâhlı kuvvetler içinde ilk Kara-Deniz birleşik çalışmasını temsil etmişti. Halkın donanma sevgisine tercüman olan valiler ve belediye reisleri ve Türk kültürünü temsil eden öğretmenler Hamidiye'nin şeref defterinde kanılarını tarihe mal edeceklerdi. Başta Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak olmak üzere İstiklâl Savaşı'nın

¹ Ahmet Emin Yalman: Gördüklerim ve geçirdiklerim Cilt. I Sayfa. 191

² Richard Hough: The great dreadnought Sayfa. 67

³ Rahmetli Orbay'ın lüt'fettiği bilgi.

kahraman komutanları da donanmamıza ilişkin görüşlerini aynı defterde tespit edeceklerdi⁴.

Bu olayları tespit eden “Hamidiye kruvazörü Şeref Defteri” içindeki tarihsel yazıları kamuoyuna intikal ettirmek elbette, tarih yazar uzmanı olarak bizim vazifemiz idi. Bu vazifenin Cumhuriyetin altmışıncı yılına rastlaması bize müstesna bir mutluluk verecekti.

Mütâreke yılları ve Hamidiye'nin denize ilk çıkışı:

Osmanlı donanmasının her savaş gemisi gibi Hamidiye kruvazörü de Mondros Mütarekesi'nin hükümleri gereğince 31 Ekim 1918 günü Halice bağlanmış⁵; kömürü, top kamaları, kazan kapakları sökölerek seyredemez ve savaş görevi yapamaz duruma sokulmuştu. Mürettebatı da gemiden çıkarılmış; gemide nöbet tutacak ve kamara hizmetleri görecek sayıda er bırakılmıştı. Geminin bir yanında Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği'nin Skorpion silâhlı yatı, öte yanında da İtalyan Deniz Kuvvetlerinin Sardunya zırhlısı yatmakta idi. Galip devletlerin kurduğu kontrol komisyonu aşağı yukarı her gün gelip gemiyi teftiş etmekte bulunuyordu⁶.

Hamidiye kruvazörünün başka gemilerden ayrıldığı tek önemli nokta mütareke yıllarının acı günlerinde bile şerefli sancağımızı askeri törenle çeken ve indiren tek geminin bu gemi olmasında idi. Bu törenleri gemideki Deniz Talebeleri⁷ ve Çıracık talebe⁸ yapıyordu. Gemi her iki tip talebe için okul gemisi yapılmıştı. Bu fedakâr öğrenciler, kendilerine mütâreke yıllarında bile vatan ve denizcilik sevgisi aşıl原因an subaylarının komutası altında geceleri Anadolu'ya silâh, cephane, malzeme kaçırıyorlar; evlerinden getirdikleri bez ve malzeme ile silâh ve aletleri bakıma tabi tutuyorlar; gündüzleri de teorik meslek dersleri ile top talimi ve gemicilik mümareseleriyle meşgul oluyorlardı.

İstiklâl Savaşı'nın zafere ulaştırılması deniz talebesine, çıracık talebeye ve onlara komuta eden subaylara büyük bir çalışma azmi sağlamıştı. Gemi, komutanından en küçük nefere kadar bütün personel, gemiyi bir an önce

⁴ Hamidiye kruvazörünün şeref defteri Beşiktaş'daki Deniz Müzesinin Atatürk salonunda bulunmaktadır.

⁵ Gotthard Jaeschke: Kurtuluş Savaşı Kronolojisi (Türk Tarih Kurumu Yayını) Sayfa. 1

⁶ Durumun kuvvetli tanığı bizim de yer aldığımız denizci kuşaktır.

⁷ Deniz talebesi: Bu günkü Harp Okulu okuru karşılığı... O dönemde Harp Okulu eğitimi tamamen gemide yapılırdı.

⁸ Çıracık talebe: Gedikli subay adayı gedikli nefer ve onbaşılar.

denize çıkarmak için bir işçi gibi çalışmaya ve fabrika personeline yardım etmeye başlamışlardı.

Ne çare ki; birbirini izleyerek yapılan üç savaşa ilişkin harcamalara, mütareke harcamaları ve İstiklâl Savaşı harcamaları da eklenince Cumhuriyet hükûmeti deniz kuvvetlerine iki milyondan fazla bütçe ayıramamıştı⁹. İstiklâl Savaşı'nın yeniği Yunanistan tarihte asla görülmedik biçimde kaçarken şehirlerimizi, kasabalarımızı, ormanlarımızı, fabrikalarımızı, okullarımızı, ibadet yerlerimizi yakıp yıkmış ve kara kuvvetlerimizin yeniden techiz edilmesi zorunluluğu Cumhuriyet hükûmetini birinci derecede ilgilendiren sorun olmuştu. Bu zorluklar gemilerin birden onarılması şöyle dursun hızlı biçimde gemilere asker verilmesine bile mani olmuştu.

Denize ilk çıkarılan gemi: Lausanne Andlaşması gereğince Türkiye'ye iade edilen İmroz ve Bozcaada'ya şerefli sancağımızı ve ilk askeri birliği götüren Hızırreis ganbotundan sonra sıra Hamidiye kruvazörüne gelmişti.

Ödenek imkânsızlıkları yüzünden gemiyi bir plân içinde onarmak mümkün değildi; şimdilik teknesi onarılıyor, bu onarım sırasında direklerin çürük olduğu görülerek İclâliye eski korvetinin direkleri getiriliyor, Jerken baca fistanlarının çürüklüğü belli olup yeni bir iş açılıyor, pek az sonra da geminin çürük köprü üzerine Muinizafer eski korvetinin köprü üzeri ile değiştiriliyordu¹⁰. Fabrikalara elektrikli perçin, kaynak ve iş makinalarının henüz gelmemiş olması da ciddi bir sakınca idi. Bir günde yapılabilecek işin haftalarca uzaması mümkündü. Bundan ötürü öğrenciler işin devamlı şekilde yapılıp geminin bir an önce hazırlanması için birer gönüllü işçi yardımcısı haline gelmişlerdi.

Gemi, 29 Ekim 1923 günü Cumhuriyeti selâmlayan merasim toplarını bu durumda atmıştı. Uluslararası merasim geleneğinde akşam üzeri bayrak indirildikten sonra merasim topu atmak âdet ve usulden değildi. Fakat Cumhuriyetin ilân haberinin saat 20.00 den sonra gelmesi dolayısıyla, mürettebatın heyecanına tercüman olan gemi komutanı yarbay Vasıf, tekrardan bayrak çekirtmiş ve 101 pare topu attırmıştı.

Nihayet gemi 8 Şubat 1924 günü seyredebilecek duruma girmiş; ertesi günü Haliç'ten çıkmak emrini almıştı. O gün şamandıraya bağlamak üzere, tarihi mütareke zincirlerini sökerken iki önemli olay meydana gelmişti: Köylü elbisesiyle 300 asker gemiye geliyor; gemi komutanı yarbay Vasıf da

⁹ 1924 bütçesi Milli Kütüphaneden alınmıştır.

¹⁰ Köprü üstü: sivil dilde kaptan yeri.

emekliye sevk edilip yeni komutan Binbaşı Hüsamettin Üsel vazifeye katılıyordu. Birinci Dünya Savaşında da gemiye komuta eden ve Hamidiye kruvazörünün yedeğinde Mecidiye kruvazörünü Odessa'dan İstanbul'a getiren¹¹ Vasif Beyin emekliliği öğrencileri bir hayli üzmişti. Lakin yeni komutan da kısa zamanda kendisini sevdirecek ve müstesna bir saygı toplayacaktı.

9 Şubat 1924 günü Hamidiye kruvazörü köprülerden sivil bir gemi gibi çıkmış; bu manzaranın kamuoyu tarafından görülmemesi için de, tenha bir yer olarak. Büyükada ile Tavşan Adası arasına demirlemişti. Burada askerine üniforma giydirecek, seyir emniyetini gerektiren eğitimi yapacak, yeni erlere gemiyi, denizciliği ve deniz savaş usullerini öğretecek, kömürünü, suyunu alacak, teknesini boyayacak; kısacası Hamidiye'yi harp gemisi hüviyetine sokacaktı.

Normal olarak bu hazırlık aylarca eğitimi gerektiren bir çalışma idi. Özellikle geminin elinde hiç bir eğitim talimat ve talimnamesi de yoktu. Fakat gemi komutanı Binbaşı Hüsamettin Üsel¹² ve ikinci komutanı kıdemli yüzbaşı Ali Ülgen'in¹³ müstesna çabasıyla hafızalarda kalan bilgilerden bir eğitim talimatı hazırlanmış ve bu talimata dayanılarak çok kısa zamanda gemi emniyetle seyredecek ve savaşacak duruma getirilmişti.

İzmir gezi ve ziyareti

Hamidiye kruvazörünün yaptığı bu ilk eğitim, ters bir gelenek olarak yabancı uzman kontrolünde yetişmek fikrinin yanlışlığını da doğrulamıştı. Türk denizcisi kendini mesleğine bağlarsa en kısa zamanda en kifâyetli eğitim yapmanın yolunu da bulabiliyordu. Artık, sonradan, eğitim açısından, donanma kifayetine temelini teşkil edecek olan deniz talebelerinde de ayrı bir gurur, ayrı bir neş'e ve ayrı bir çalışma azmi vardı. Bu çalışma aşk ve gurunun ilk olarak Akdeniz, Karadeniz, Marmara gezisinde gösterecek hem denizsever kamoyunun sevgisini, kahraman komutanların takdirini, hem de Donanma komutan ve subaylarının yakın ilgisini çekecekti.

İlk gezinin başta İzmir olmak üzere Akdeniz limanlarına tertiplenmesi, harp oyunlarından ötürü İzmir'i şerefliendirecek olan Gazi Paşa'ya

¹¹ Mecidiye kruvazörü Birinci Dünya Savaşında bir mayın vazifesi yaparken Odessa önünde mayına çarparak batmış, sonradan Ruslar tarafından çıkarılmış, bu devletin harp dışı olmasından sonra yurda getirilmişti.

¹² Binbaşı Hüsamettin, sonradan yarbay olarak Deniz kurmay Başkanı, daha sonra Bahriye Bakanlığı Müsteşarı...

¹³ Kıdemli yüzbaşı Ali Ülgen sonradan Oramiral olarak Donanma ve Deniz Kuvvetlerinin ilk komutanı.

(Atatürk'e) bir an önce kavuşmaktı. İlk çalışmaların ona gösterilmesi her subay ve öğrencinin kalbinde yaşayan kuvvetli bir birleşik bir istekti. Gemi 20 Şubat 1924 günü bu heyecan içinde İzmir'e doğru yol alıyordu.

Diğer taraftan İzmir halkı uzun mütareke yıllarında yabancı bayrak görmek ve Yunan bayrağı altında ezilmek acısını Hamidiye'yi karşılamak, onu bağrına basmak, topunu ve güvertesini öpmekle giderebilmek heyecanı içinde idi. Köylerinden şehire akın etmişler, sandallar, çatanalar, motorlar kiralamışlar, Hamidiye'yi Çanakkale geçidinden karşılamışlardı. Hamidiye, demirlediği zaman, adeta, bu sandal, motor ve takaların yaptığı büyük bir ada üzerinde yaşıyor gibi duruyordu.

Gemi İzmir halkıyla dolmuş taşmıştı. Gemiye resmi olarak ziyaret edecek vali ve komutanlara merasim yapacak yer kalmadığı gibi motorların yanışmasına da yer kalmamıştı. Bırakılırsa bu sevgili halk gecelerini bile Hamidiye'de geçirecekti. Herbirinin elinde denizcilere hediye edilmek üzere, kendi köyünün mahsulleri vardı.

Geminin içinde ve bordalarında merasim yapacak kadar bir alan ayırmak için bütün öğrenciler, subaylar ve 300 asker birden seferber edilmişti.

İlk olarak gemiye resmî ziyareti Mübadele ve İmar İskan Bakanı İzmirli Mustafa Necati ve İzmir valisi Mithat yapmış, kendisine top ve gemi savaş talimleri gösterilen Mustafa Necati verdiği söylevi "Layezal bir aşkı mesleki ile çalışanlar daima naili emel olurlar" diye bitirmişti. Bundan sonra da geminin şeref defterine şunları yazmıştı:

"Felâket ve kahır dolu sineler sevinç ve ümitlerle bir gün bu gemiyi karşıladılar. Ölmez milletimizin kara günlerinden sonra "Hamidiye" istiklâl ve hürriyet nişanesini milletin göğsüne takan tarihi bir abide oldu. Ben bu gemi içinde yıllarca önce nasıl ümitlerle dolu dakikalar yaşadım sa bu dakikada da yarınki hayatımızda bahrî varlığımızın aynı kuvvetlerle doğacağını duydum. Gönlüm istiyor ki dünkü mutlu anının bu kahraman tarihini yaşayan gemi yarınki büyük denizcilerin de mutluluk ve feyiz kaynağı olsun.

Denizcilere, geminin genç, faal talim kuruluna, okurlarına, gürbüz askerlerine sonsuz saygılar."

22 Şubat 1924

Türkiye Cumhuriyeti Mübadele ve İskân
Vekili
İzmirli
Mustafa Necati

Gerçekten de bir tanesi **Cumhur Başkanlığına** kadar, dört tanesi kuvvet komutanlığına kadar yükselen 6 oramiral; Donanma komutanlığı yapan 5 or ya da koramiral: 44 amiral ve kadrosuzluk yüzünden amiralliğe yükselemeyen bir bu kadar güzide albay ilk gemicilik terbiye ve bilgisini bu gemide almışlardı.

İzmir valisi sayın Mithat da şeref defterine aşağıdaki fikirlerini yazmıştı:

“Hamidiye'nin İzmir'e gelmesiyle Kahraman Türk denizcilerinin eski ve en yeni zafer ve kahramanlıklarını ve Hamidiye'nin Türklere şeref bahşeden muzaffer seferlerini hatırlayarak iftihar etmekteyim. Bu gelişin düşmanın İzmir'de yarattığı faciaları İzmir halkına yüzde elli unutturacağını da ümit ediyorum.

Hamidiye'nin bu seferi yakın zamanda daha kuvvetli filoların İzmir'e şeref bahşedeceğini ve bu şerefte Hamidiye'nin en büyük payı olacağını görerek müteşekkire ve mesrur oldum. Deniz Kuvvetlerimizin gelişmesini ve ilimli hale gelmesini haklı olarak genç ve kahraman denizcilerimizden beklerken bununla öğüneceğimizi bildirerek gururlanırım. Yaşasın Türk Denizcileri.”

22 Şubat 1340 (1924)
İzmir Valisi
Mithat

23 Şubat 1924 tarihi Hamidiye için çok önemli bir gündü. Çünkü İzmir'de toplanıp harboyunları yapmış olan İstiklâl Savaşı'nın kahraman komutanları toplu olarak gemiye gelecekler ve bu gemide yapılacak muharebe talimlerini teftiş edeceklerdi. Başlarında da Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Birinci Ordu Müfettişi Orgeneral Kâzım Karabekir, İkinci Ordu Müfettişi Ali Fuad Cebesoy, Üçüncü Ordu Müfettişi Orgeneral Cevat Çobanoğlu vardı. Kurulda, bu yüksek kişilerden başka dokuz tane Kolordu beş tane de Tümen Komutanı vardı.

Kurul gemiye sabahleyin saat 9.00 da şeref vermiş ve topla selâmlanmıştı. Komutan salonunda ufak bir dinlenmeden ve burada verilen kısa bir brifinkten sonra talebe ve asker savaş taburuna alınmış ve ikinci komutan emrinde savaş talimlerine geçilmişti. Komutanlar gördüklerinden o kadar hislenmişlerdi ki genç denizcilerle hatıra resmi çıkartmak istemişler ve çıkartmışlardı. Sonradan gemi komutanı bu resimleri çerçeveleterek komutanların adreslerine postalamıştı.

Komutanlar geminin şeref defterine şunları yazmışlardı:

“Kahraman Hamidiye savaş gemisi menkıbeleriyle aziz ordumuzun durumuyla eski ilgilerim bir takım acıklı hatıralar uyandırmıştı.

O zaman da parlak bir olay ile ancak yüzümüzü güldüren bu ölmez menkıbeler olmuştu. Gelecek deniz kuvvetlerimizin genç okurlarını ümit ve emniyetle gördüm. Türkiye Cumhuriyetinin muzaffer ordusu yanında faal deniz kuvvetlerine başarı ve mutluluk dilerim.”

23 Şubat 1924
Fevzi

“Hamidiye'nin geçmişine karışan kahramanlıkları Türk'ün anılarında ebedi yaşar. Deniz kuvvetlerimizin gençleri Türk tarihine böyle gelecek yaratır.

Birinci Ordu Müfettişi Kâzım Karabekir	İkinci Ordu Müfettişi Ali Fuad Cebesoy
Üçüncü Ordu Müfettişi Cevat Çobanoğlu	
Birinci Kolordu Komutanı İzzettin Çalışlar	İkinci Kolordu Komutanı Ali Hikmet
Üçüncü Kolordu Komutanı Şükrü Naili	Dördüncü Kolordu Komutanı Kemalettin Sami
Beşinci Kolordu Komutanı Fahrettin Altay	Altıncı Kolordu Komutanı Okunamadı
Sekizinci Kolordu Komutanı Asım Gündüz	Yedinci Kolordu Komutanı Okunamadı
İzmir Müstahkem mevki Komutanı Basri	Topcu Müfettişi Mehmet Emin
23 üncü Tümen Komutanı	57 inci Tümen Komutanı

Komutanlar gemiden ayrılırken de geldikleri tören tekrarlanmış ve toplar atılmıştı. Diğer önemli nokta İzmir halkının da yüzlerce sandal, motor ve takalarla sabahtan akşama kadar geminin yanından ayrılmaması ve talimi izlemesi olmuştu. Böylelikle Hamidiye kruvazörü Büyük Türk Milleti ile donanması arasında ilk ilişkiyi kuruyordu. Halk gemiden ne kadar hoşnut ise Hamidiye subay ve mürettebatı da halka karşı o derecede bağlılık duymuştu. Bu karşılıklı iyi duygular teknil Akdeniz, Karadeniz ve Marmara gezisi boyunca devam edecek ve şiddetlenecekti.

Subay ve mürettebatın tek üzüntüsü İzmir'de Gazi Paşa'ya kavuşmamak, onun tarihsel kişiliğini görmekten yoksun kalmaktı. Gemi

komutanı geminin samimi duygularını Gazi Paşa'ya çektiği şu telgrafla belirtmişti:

“Büyük liderliğinizle esirlik zincirlerinden kurtulan Cumhuriyet donanmasının ilk teknesi olarak Akdeniz'e çıkarken en büyük emelimiz yılların doğurduğu iştihak ve tehassürle Gazi Cumhurbaşkanımızı selâmlamak ve saygılarımızı sunmaktır. İzmir'e varışımızda, İzmir'den sekiz saat önce ayrıldığınızı öğrendik. Pek aziz emelimizin tahakkuku geciktiğinden ötürü üzölmekteyiz. Bu üzüntümüzü, ancak, yüksek kişiliğinizi gemimizde selâmlamak ümidi hafifletmektedir. En derin saygı hislerimizin kabulünü arz ediyoruz.”

Subaylar, Teğmenler, Okurlar ve Erad
Hamidiye Komutanı
Hüsamettin Ütsel

Hamidiye kruvazörü 26 Şubat 1924 günü İzmir'den kalkmış, Sığacık, Fethiye, Marmaris, Bodrum, Çanakkale limanlarına uğrayarak ve herbir limanda üçer, dörder gün kalarak Mart ayı sonlarında İstanbul'a gelmiş ve Dolmabahçe Sarayı önüne demirlemişti. İzmir gibi bu limanlarda da aziz halk gemiyi çok uzaklardan karşılamış, gemiden çıkmak bilmemiş, imkânlarının üstünde hediyeler vermiş ve ikramlar yapmıştı.

Hamidiye'nin Karadeniz gezisi:

Hamidiye gemisi ilk Karadeniz gezisine 30 Mayıs 1924 günü çıktı. İçinde gene iki sınıf deniz talebesi vardı. Gemi komutanı, ayrıca şeref misafiri olarak, gemiye Denizli Milletvekili Mazhar Müfit ve Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi'yi almıştı. Bunlardan ilki gemiden Samsun'da, ikincisi de Karadeniz Ereğlisi'nde ayrılacaktı. Bu iki Milletvekilinin gemide bulunması büyük yararlar sağladı: Bir taraftan Cumhuriyet donanmasının kuruluş şekli ve genç denizcilerin çalışma kudreti Büyük Millet Meclisine yansıtılacak; diğer taraftan da genç denizciler İstiklâl Savaşı'nın hazırlanışı ve akışı hakkında yetkili ağızlardan ilk bilgileri alacaktı. Özellikle Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Sivas Kongresinden beri Atatürk'ün yanında bulunmuş ve olayları çok yakından izlemişti.

Geminin gezi programı, sırasıyla, Ereğli, Sinop, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Hopa, Samsun, Zonguldak, Amasra'ya uğrayıp İstanbul'a dönmektir. Yolda seyir mümareseleri, savaş talimleri yapılacak ve Milletvekillerinin İstiklâl Savaşı'na ilişkin seri konferansları dinlenecekti.

Karadeniz halkının Hamidiye ile ilgisi Akdeniz halkından da üstün ve önemli oldu. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nda gemiler sık sık bu denizin

limanlarına gelmişler ve kıyı il ve ilçeleri de bu savaş ve İstiklâl Savaşı'nda Rus, Yunan İngiliz, Fransız savaş gemilerinin bombardımanlarına hedef olmuşlardı. Şimdi Hamidiye'nin gelişi onlara müstesna bir ferahlık ve güvenlik veriyordu. Özellikle askerlik hizmetini savaşlarda donanmada yapmış olan genç ve ihtiyarlar sevinç gözyaşları içinde gemiden ayrılmak istememişlerdi.

Karadeniz limanlarında Hamidiye'nin şeref defterine ilk yazan Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi oldu:

“Yaşar tarihimiz, görünür bahadırımız, seyyar, uçar, yüzer Gazimiz (Hamidiye), ünlü misafir...

Üç gün önce sen gelince; ben de kucağına atılınca kucakladığın, beslemekte ve büyütmekte olduğun yarının gazileri evlatlarımıza söylediklerimi seni selâmetlerken de tekrarlamak zorunluğundayım.

Tepeden tırnağa duygu kesilmiş bir haldeyim. Söz değil susmam şu “Anı” da bana tercüman olabilir.

Yarının gazileri, galip Gazileri.. Dün -Cuma idi- Gülüş deresindeki aziz yemeğinizde, şen eğlentilerinizde, ruhların paslarını giderir âleminizde bulundum. Komutan bey ile bir kaç öğretmen de vardı... Fakat onlar gûya yoktular. Çünkü onlar karanlıklarda kalmıştı. Sanki baba oğluna temessül etmişti.

Her an ruhum şöyle dedi:

Nerede okurlarımız, subaylarımız, nerede bunlar?..

İki taraf da mutlu

İki tarafı da kutlarım

Seni de Hamidiye, seni de...

Ne mutlu sana ki böyle talebeyi, böyle öğretmen ve terbiyeciyi bağrına basmışsın.

Mutlu, galip, her an galip gazalar dilerim.”

Selâmetler

Zonguldak milletvekili

Böylece Tunalı Hilmi Ereğli'deki mevki komutanı ve öğretmenleri Hamidiye'nin personeli ile kıyaslıyor ve gemi personelini göklere çıkarıyordu. Esasen gemide bulunduğu sırada yaptığı konuşmalarda donanmayı en iyi, en hızlı ve en değerli kalkınma aracı olarak gördüğünü tekrarlamıştı. Ona göre donanma gemileri ne kadar sık limanlarımıza uğrarsa milletin sosyal kalkınması, batı hayatına ulaşması o kadar hızlı ve verimli olurdu.

Denizli Milletvekili Mazhar Müfit de aşağıdaki sözleri yazmıştı:

“Kahraman menkıbeleri deniz savaşımıza parlak sayfalar ekleyen Hamidiye ile onüç gün seyahat ettim. Bu süre içinde komutan ve subayların vazife şinas, inatlı, çalışkan kişiler olduğunu gördüm. .

Bu hal bana ne derecede gurur vermiş ise kendilerine emanet edilmiş olan ve deniz kuvvetlerimizin de gelecek ümidi olan genç okurlarımızın aynı iman ve azimle çalıştırılmakta ve yetiştirilmekte olması da aynı derecede şükranımı çekmiştir.

Allah hepsinin feyizlerini artırsın ve hepimizi vatana faydalı hizmetler görmekte başarılı etsin.”

12 Haziran 340 (1924)
Denizli Milletvekili
Mazhar Müfit

Hamidiye şeref defterine Ordu Vali ve Belediye reisi de birlikte olarak şu yazıları yazmışlardı:

“Vatanımız üzerinde pek kesif kâbus izleri bırakan yabancı imtiyazlar memleketin savunma kuvvetlerine kadar girerek Deniz Kuvvetlerimizin şanlı savaş gemilerini Haliç’te mahkûm ve harap bir duruma sokmuştu.

Meslek aşkı bu kesafeti yıktı. Allah sayesinde savaş gemilerimizin kıyılarımızda kurt haşmetiyle şanlı bayrağımızı dalgalandırması ve Kahraman Hamidiye’nin Ordu gibi vatana ve Deniz Kuvvetlerine çok bağlı bir vilayete getirilmesi Milletimizin gelecek Deniz Kuvvetlerinin gelişmesi için şerefli bir haberi olarak karşılarız.

Hamidiye’nin ebedi kahramanlıklarını yaşatan pek sayın aynı zamanda mutlu kurulunu başta komutanları olduğu halde Ordu samimiyetle ağuşları arasında görmekle bahtiyardır.

Gemideki intizam ve faaliyet, Hamidiye erkânındaki azim ve metanet Türk Deniz Kuvvetlerindeki gelecek yüksek gelişmeye parlak bir işarettir. Memleketimizde bıraktıkları anılar ebedi olarak kalacaktır ve saygı ile yaşayacaktır. Cümlesini tebrik ve vazifelerinde başarılar dileriz.”

Vali

Belediye Reisi

Şevket

Yusuf

20 Haziran 1340 (1924)

Ordu vilayeti hanımları da geminin şeref defterine yazmak isteğini göstermişlerdi:

“Şanlı Hamidiye'mizin saygıdeğer komutan ve subaylarının kadınlara karşı gösterdiği saygıdan ötürü kalbi teşekkürlerimizi taktim etmekle iftihar etmekteyiz.”

Millet vekili Recai beyin kardeşi	Kurmay Albay Şakir beyin refikası
Emine Halis	Faika Şakir
Liman Reisi refikası	Rusumat kontrol memuru refikası
Melek Edip	Remziye Ahmet
Hazinedar Osman Paşa torunu	Kız okulu Türkçe öğretmeni
Zahide Bahri	Nuriye Feyzi
Hacı İbrahim efendi kızı	Hattat oğlu Mehmet beyin refikası
Süreyya İbrahim	Didar
Aziz oğlu Saim beyin kızı	Kırzade İsmail Mehmet kızı
Hatice	Kebire

20 Haziran 340 (1924)

Bu belge Türk kadınının ilk kez toplu olarak bir savaş gemisini ziyaret edip şeref defterini imzalamasını tespit ediyordu. Kadın haklarını veren yasa da bundan sonra çıkacaktı. Bundan ötürü hanımlara sadece talimler gösterilmemiş; gemi komutanı tarafından denizci yetiştirilmekte annelerin vazifeleri de anlatılmıştı. Gemi komutanının ifadesine göre anneler kültürlenmedikçe, devletin her çalışma alanında olduğu gibi, deniz kuvvetlerinde de istenen gelişmeye ulaşamazdı. Batılı hayatın bir gereği de anneleri bu kaabiliyette yetiştirebilmektir.

Hamidiye'nin ilk Marmara gezisi:

Hamidiye kruvazörü, okul gemisi olarak üçüncü gezisini 2-25 Ağustos tarihleri arasında Marmara denizi limanlarına yaptı. Bu geziye Donanma Komutan vekili güverte Binbaşı Aziz Mahmut Beyin bir teftiş seyri ile başlanmıştı. Yani Hamidiye kruvazörü İstanbul'dan İzmit'e giderken aynı zamanda Donanma Komutanına savaş teftişi vermişti. Henüz Donanma Komutanlığınca her hangi bir savaş eğitimi talimat ve emri çıkarılmadığı için Hamidiye Kruvazörü bu teftişi âdeta yabancı bir gemi gibi veriyordu. Teftişte Hamidiye Komutan ve İkinci Komutanının hazırladığı esaslara göre savaş ve seyir talimleri yapılmıştı.

Donanma Komutanı bu eğitimi o kadar beğenmişti ki talimlerin ertesi gün de donanmanın İzmit'te bulunan Yavuz muharebe kruvazörü subaylarına da gösterilmesini emretmişti. Zira bu subaylar da ilk kez gördükleri bir eğitim şekliyle karşılaşmışlardı. Bu Subaylar eğitimde hasıl ettikleri güzel kanıları birer birer Hamidiye'nin şeref defterine yazmışlardı.

3 Ağustos 1924 akşamı Hamidiye'nin kış güvertesinde Donanma Komutan ve Yavuz subayları onuruna bir akşam yemeği verildi. Yavuz ve donanmanın diğer gemileri henüz onarılmamış olduğu için subaylar Hamidiye'de bayram şenliği yapmakta idiler.

Donanma Komutan vekili Binbaşı Aziz Mahmut şeref defterine şunları yazmıştı:

“Donanmanın faal bir uzvu olan Hamidiye’de gördüğüm mesleki, askerî ve ictimai hayata müteşekkirim. Yarının varlığını yaratacak olan arkadaşlarım için her türlü iyilikler dilerim”.

İzmit, 3/4 Ağustos 1340 (1924)

Donanma Komutan Vekili

Aziz Mahmut

Aynı yemekte bulunan Deniz Müsteşarlığı Donanma Dairesi Başkanında Şeref defterine yazmıştı:

“3/4 Ağustos 1340 gecesi Hamidiye'nin kış güvertesinde arkadaşlarım arasında bulunmaktan duyduğum şevk ve azmi tespit eden bu ifadeyi buraya koymak galeyana halinde bulunan hissiyatımla ilgilidir. Mesleğin gelişmesi yolunda ilk harekete gelen Hamidiye'yi selâmlar ve sonsuz zaferler temenni ederim.”

Donanma Dairesi Reisi
Haydar

Ertesi gün de Değirmendere’de yemekli bir kır eğlencesi tertip edilmiş; bundan sonra gemi gezisine devamla başlamıştı. Sırasıyla 6 Ağustosta Gemlik, 10 Ağustos’ta Bandırma, 13 Ağustos’ta Erdek, 16 Ağustos’ta Avşa Adası, 17 Ağustos’ta Marmara Adası, 18 Ağustos’ta Gelibolu, 20 Ağustos’ta Tekirdağ, 23 Ağustos’ta Silivri’ye uğrayacak ve 25 Ağustos’ta İstanbul’a dönecekti.

Marmara kıyı halkı da mütâreke yıllarında başta Yunan olmak üzere yabancı bayrak görmekten ve onun zülmü altında yaşamaktan bıkmıştı. Kaçan Yunan kuvvetlerinin ağır şekilde tahrip ettikleri bir bölge de Marmara Denizinin güney kıyıları idi. Buralarda orman, kasaba evi, ibadet yerleri aşağı yukarı hiç kalmamıştı. Bundan ötürü Hamidiye'nin şerefli bayrağı ile görülmesi Marmara halkına müstesna bir ferahlık ve gurur vermişti. Onlar da akın akın köylerden limanlara koşuyor; gecesini gündüzünü gemide geçirmek istiyor; imkânlarının en üst derecesinde getirdiği hediyeleri mürettebata vermek için çırpınıyordu. Belediyeler,

ayrıca, resmi yemekler vermiş ve subaylara mahalli üretiminden hediyeler vermişti.

Böylece Hamidiye Kruvazörü ilk gezilerini şanlı sayfalarla kapamıştı.

Hamidiye Atatürk emrinde:

Üç denizde gezisini tamamlamış olan Hamidiye kruvazörü Dolmabahçe sarayı önünde demirli, Haliç'e girip onarıma başlamak üzere emir beklemekte idi. Ancak 6 Eylül 1924 günü onarım emri değil, Atatürk emrine girmek emri gelecek ve bu emir de mürettebatta çok büyük bir sevinç uyandıracaktı. On, onbeş gün büyük dahiyi gemide misafir etmek, onun emrinde olarak Karadeniz limanlarında dolaşmak, uzun süre onun güzel ve kudretli sesini duymaktan çok mürettebatı ne memnun edebilirdi? Atatürk'e de talimler yapılarak geminin ulaştığı savaş kifayetini göstermek mürettebatta ayrı bir sevinç uyandıracaktı. Gemi hemen tersane ve ikmal depolarını harekete geçirerek seyir hazırlığına başlamıştı.

Bu konuda en şansız çıkan da gemideki deniz talebeleri olmuştu. Çünkü Atatürk'le beraber gelecek kişilerin çokluğundan ötürü gemide yer hazırlamak zorunluğu deniz talebesinin geçici olarak Heybeliada'daki Deniz Okuluna gönderilmelerini gerektirmişti.

İlk kez olarak Atatürk'ün gezisine Peyk torpito kruvazörü tahsis edilip Mudanya'ya gönderilmiş ise de aynı nedenle daha büyük bir savaş gemisi istenmiş ve vazifeye Hamidiye kruvazörü böyle ayrılmıştı.

Hazırlık sırasında üzücü olay Balkan Savaşı'nın tek muzaffer komutanı Rauf Orbay'ın resminin gözönünden kaldırılması oldu. Subaylar arasında yapılan uzun tartışmalardan sonra buna karar verildi¹⁴. Bu karar, tabii olarak, ortadoğulu bir anlayışın sonucu olmuştu: Mademki Atatürk ile Rauf Orbay'ın arası açık bulunuyordu bu resim Hamidiye ve Deniz Kuvvetlerine zarar getirebilirdi... Batılı olarak ise böyle bir düşünüşün hiç yeri yoktu; Hamidiye'deki Rauf Orbay resmi Atatürk'le onun ilişkilerini değil, denizci gençliğin kahramanlık numunesini temsil ediyordu. Nitekim Rauf Orbay, 1946 yılında Amerika'ya gittiği zaman bu devletin Deniz Harp Okulu okurlarına "Dünyanın en büyük denizcisi diye takdim edilmiş ve kendisine Devlet Başkanlarına özel resmi tören yapılmıştı"¹⁵. Atatürk de resmin kaldırıldığını duysaydı bundan büyük üzüntü duyardı. Nitekim mağduriyeti zamanında Ankara stadyumunda halkın İsmet İnönü'yü alkışlaması,

¹⁴ Raşit Metel: Atatürk ve Donanma Sayfa. 52 (Deniz Kuvvetleri yayını)

¹⁵ Ahmet Emin Yalman: Gördüklerim ve geçirdiklerim Cilt. IV Sayfa 87-88 (Rey yayınları)

başkalarını kızdırdığı halde Atatürk'ü "Memlekete bu kadar hizmet etti. Kadirsever Türk halkı elbette ona tezahürat yapacaktır" gerekçesiyle sevindirmişti¹⁶.

Hamidiye kruvazörü Atatürk'ü almak üzere 8 Eylül 1924 günü İstanbul'dan Mudanya'ya hareket etti. Peyk İstanbul'a dönüp gerekli ikmalini yaptıktan sonra, Boğazdan geçisi sırasında Hamidiye'ye katılacak ve bu gemiye şeref refâkatı yapacaktı.

Atatürk, maiyet ve arkadaşları Hamidiye gemisine 11 Eylül günü geç saatlerde şeref verdiler¹⁷. Devlet Başkanını ilk kez selâmlayacağı için bayrak indirilmemiş ve asker çımarıva yerlerinde¹⁸ bekletilmişti. Böylece Atatürk çımarıva merasim kıt'ası "Yaşasın Cumhuriyet" bağırışı¹⁹ ve 21 pare top atışıyla selâmlanmış; kendilerine gemi subayları takdim edildikten sonra merasimle bayrak indirilmişti.

Atatürk'le beraber gelen kişiler şunlardı: Refikaları Latife Mustafa Kemal, Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali, Lazistan Milletvekili Rauf, Yozgat Milletvekili Salih Bozok, İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi, Başkatip Tevfik Bıyıklıoğlu, Hususi katip Memduh Esendal, Başyaver Binbaşı Rasuhi, Ankara Emniyet Müdürü Dilaver, Yaver Yüzbaşı Muzaffer.

Hamidiye Mudanya'dan 12 Eylül 1924 saat 6.30 da hareket etti, 10.30 da da İstanbul halkının coşkun tezahüratı arasında İstanbul Boğazına girdi.

Geminin Boğazdan geçisi İstanbul'a tarihinin en nadir gününü yaşatmıştı: Halk Boğazın her iki kıyısını doldurmuş, Boğaz yalı ve evlerinin pencerelerine kadar koşmuştu. Atatürk'ü görmeğe gitmeyen tek bir insan kalmamıştı. Motorlar, halkla dolu şehiriçi vapurları Hamidiye'nin etrafında idiler. Vilâyet yüksek memurları ve Deniz Kuvvetleri erkânı da gemiyi motorla izliyorlardı. Halkın sevinç nidaları arasında Selimiye Kışlasından, Taşkısladan, Peyk torpito kruvazörü ve Burakreis ganbotundan atılan selâm toplarının sesleri kaybolmuştu. Gemi Atatürk emriyle Kavak önünde bir iki dakika duracak ve burada Atatürk Deniz Kuvvetleri erkânını kabul

¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir: İkinci Adam Cilt. 1 Sayfa. 491

¹⁷ Bu olayın ayrıntıları için bakınız: Raşit Metel: Atatürk ve Donanma Sayfa. 54-56

¹⁸ Çımarıva:Devlet reisleri için yapılan merasim türünden.. Gemi askerleri bordaya dizilerek ve direk ve bacalara çıkarak insan bedeniyle geminin şeklini çıkarırlar.

¹⁹ Uluslararası denizcilik geleneği olarak bütün denizciler Çımarıvada Devlet Başkanları ve Prensler, yabancı gemi mürettebatı tarafından üç kez "Hurra" bağırıtisiyle selâmlanır ve bu bağırış sırasında da şapka sallanır. Osmanlı devleti zamanında bu sistem "Padişahım çok yaşa" şeklinde alınmıştı. Cumhuriyet döneminde "Yaşasın Cumhuriyet" dendi; sonra da bu hitap "Sağ Ol" şeklinde değiştirildi.

edecekti. Artık Hamidiye kruvazörü ve Peyk gemilerinin Karadeniz gezisi başlıyordu. Gemi, 15 Eylül 1924 de Trabzon, 17 Eylül'de Rize, 19 Eylül'de Giresun ve Ordu'ya uğradı; 20 Eylül'de Samsun'da Atatürk'ü merasimle selâmetledi.

Atatürk Karadeniz'de uğranılan limanlarda karaya çıkmış, halkın coşkun tezâhüratı arasında inkılâplarına ilişkin söylevler vermiş, onuruna verilen ziyafetlerde bulunmuştu²⁰. Gemideki hayatı ise savaş talimlerini görmek, subaylarla konuşmak ve aydın kafasında Cumhuriyet Donanmasının ilk programını çizmekle meşgul olmuştu.

Bu konudaki ilk temas, kendisinin verdiği emirle iki Milletvekili ve gemi subayları arasındaki özel bir konuşma ile başlamıştı: Bir tarafta İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali öte tarafta da gemi İkinci Komutanı Kıdemli Yüzbaşı Ali Ülgen yer almıştı. Hamdullah Suphi, kişisel kanısı olarak etrafı denizlerle çevrili bir yurttan ne Halk Partisinin ne de Hükûmetin Deniz Kuvvetlerinin geliştirilmesini ihmal edemeyeceğini belirtmiş; Kılıç Ali de daha önce denizcilerin on dretnot gibi efsanevi kuvvet istemelerinden yakınmıştı²¹. Gemi İkinci Komutanı ise Türkiye Cumhuriyetinin ihtiyacı olacağı Deniz Kuvvetlerinin ana hedefinin Balkanlarda üstünlük sağlamak olabileceğini; bunun için de Yavuz muharebe kruvazörünün onarılması ve 12 yeni muhriple denizaltı ve mayın gemileri alınması gerektiğini belirtmişti²².

Hükûmetten hangi denizcinin on dretnot istediği belirtilmemişti. Bilinen denizcilerin, adları Gazi Paşa, İsmet Paşa, Fevzi Paşa olacak üç dretnota dayanan bir donanma istedikleri idi²³. Atatürk bu üç dretnotu bile devletin mali kapasitesi ile telif edememiş ve 1 Kasım 1925 Meclis çalışmalarını açan nutkunda denizcilere itidal tavsiye etmişti²⁴.

Bu konuşmalar dışında Atatürk de gemi komutanı ile konu üzerinde sık sık konuşmuş ve bir donanma programının esaslarını kurmuştu. Bu konuşma ve sonuçlarının bir tutanağı yoktu ama; geziden sonra yapılanlar Atatürk'ün deniz kuvvetlerine ilişkin ana fikirlerini açıkça belli etmişti. Buna göre Atatürk ilk kez bir Bahriye vekâleti (Deniz Bakanlığı) açmak ve donanmadan önce cevherli gördüğü genç denizcileri yetiştirecek çareler

²⁰ Ayrıntılar için Raşit Metel'in adı geçen kitabına bakınız.

²¹ Raşit Metel: Adı geçen kitabı Sayfa. 57

²² Aynı kitap aynı sayfa

²³ Ben bu teklifi rahmetli Amiral Ertuğrul'un kişisel dosyasında Şapirografi baskısı olarak gördüm (Afif Büyüktuğrul)

²⁴ B.M. Meclisi Tutanakları

araştırmayı öngörmüş; emri komuta vermemek şartıyla eğitim hususunda yabancı uzmanlardan yararlanmak istemişti. Devletin gelişen ekonomik durumuna paralel olarak donanma yapmak tasarısında idi Buna göre, esasları yazılı olarak tespit edilmemekle beraber üç kademede bir donanma yapacaktı:

Birinci Kademe: İki denizaltı ve bol sayıda mayın silâhı almak: ²⁵

İkinci Kademe: Yavuz muharebe kruvazörünü onartmak ve 4 muhrip, 2 denizaltı, 3 avcıbotu yaptırmak: ²⁶

Üçüncü Kademe: 4 muhrip ve 8 denizaltı yaptırmak ²⁷.

Bu programa okazyonel olarak bir denizaltı ana gemisiyle (Erkin Ana Gemisi) ve bir denizaltı gemisi (Gür) eklenmişti.

Atatürk, 19 Eylül 1924 akşamı verdiği yemekle gemi subaylarını şerefleştirmişti. Bu yemekle gemi komutanının verdiği nutku cevaplandırması da dikkate şayandı. Gemi komutanına, o günlerdeki her devlet adamı ağır Arapça kelimeler kullanırken Atatürk çok temiz bir Türkçe ile mukabele etmişti. Gemi komutanı şunları ifade etmişti:

“Subaylar Cumhurbaşkanını gemilerinde selâmlamakla iftihar etmekte idiler. Mesleki inceleme yapılmasına imkân verdiği için de Atatürk’e teşekkür borçlu idiler. Deniz Kuvvetleri inkılâplarını izlemek konusunda Atatürk’ün emrinde bulunuyorlardı. Cumhuriyet, ancak, Atatürk’ün değerli yardımlarıyla genç ve kudretli bir donanmaya sahip olabilecekti...”

Atatürk’ün karşılık söylevi:

“Bir haftadır Hamidiye ile seyahatimde memleketimizin güzel şehirlerini gördüm. Bundan daha mühim olmak üzere donanmamızı, zabitlerini tanıdım. Bu seyahatimde sevk ve idareniz deki gemide gördüğüm inzibat ve intizamdan ve yüksek nezaketten pek memnunum. Tarihte büyük bahri kumandanlarımız vardır. Fakat modern donanma teşekkülüne teşebbüs ettikten sonra bu gibi kahramanlıklara, parlak harekâta pek tesadüf olunamaz. Benim için gemiden ziyade zabitlerini tanımak

²⁵ Hollanda fabrikalarına yaptırılan “Birinci İnönü” ve “İkinci İnönü” Denizaltı Gemileri.

²⁶ İtalyan fabrikalarına yaptırılan “Zafer”, “Tınaztepe” “Kocatepe”, “Adatepe” Muhripleri; “Sakarya”, “Dumlupınar”, Denizaltı Gemileri ve “Denizkuşu”, “Martı”, “Doğan” Avcıbotları.

²⁷ İngiltere’ye ısmarlanan “Sultanhisar”, “Demirhisar”, “Gayret”, “Muavenet” Muhripleri ve “Muradreis”, “Oruçreis”, “Burakreis” Denizaltı gemileri ve Almanya’ya ısmarlanan “Saldıray Baturay-Atılay Yıldırım” Denizaltı Gemileri.

mühimdir. Mücadelei Milliye esnasında donanmamızın toplu olarak istihdamına imkân yoktu. Bununla beraber müteferrik ve vatanperverane hizmetler pek çoktur seyahatim boyunca gördüğüm intizam, inzibat ve terbiye bana müstakbel Cumhuriyet Donanması namına pek kuvvetli ümitler vermiştir. Bu hususta pek müsait intibalarla ve emniyeti kalple ayırıyorum. Ben daha yakından alakadar olarak bu donanmanın teşekkülüne yardım edeceğim. Bu seyahatim bana güzel Karadeniz şehirlerini ve bahriyemizi tanıttı. Bunu temin eden Hamidiyenin suvarisine, zabitlerine ve bütün mürettebatına samimi teşekkürlerimi takdim ederim.”

Nihayat sıra Hamidiye'nin şeref defterine yazı yazmaya gelmişti. Atatürk kendisinin emrine sunulan deftere hem yazmış hem de arkadaşlarını yazmaya teşvik etmişti. Zira Cumhuriyet silâhlı kuvvet birlikleri içinde karşısına ilk kez çıkarılan şeref defterini batılı bir uygarlığın işareti olarak saymış tarihi direktiflerini bu defterde belirtmeye karar vermişti. Şunları yazacaktı:

Hamidiye kruvazöründe
20 Eylül 1340 Cumartesi

“Hamidiye kruvazörü maziden yadigar kalan, donanma aksamı içinde, Türkiye Cumhuriyetinin denizlerde faaliyete geçen ilk gemisi oldu. Beş seneden beri mütehasır olduğum deniz hayatını bana yaşatan bu sefine oldu. Türk donanması kumanda ve zabitan hey'etini bu gemide ve buna refakat eden Peykişevket torpito kruvazöründe tanıdım.

Temas ettiğim ruhu genç, mefkûresi genç bu istikbâl kumandan ve zabitleri bizde bahriyemiz için kuvvetli ümitler hasıl etti. Bu kıymetli, şedit arzulu hey'eti yadigarı mazi olan bu gemi içinde bırakmakla iktifa olunamaz. Onları Müstait ve mustahak oldukları kadan inkişafa mazhar edebilmek için, bugünün icaplarına kavuşturmak lâzımdır. Hudutlarımızın mühim ve büyük aksamı deniz olan Türk Devletinin Donanması da mühim ve büyük olmak gerekir. O zaman Türk Donanması daha müsterih ve emin olacaktır. Mükemmel ve kadir bir Türk Donanmasına malik olmak gayedir. Bunun ilk azimet noktası sefaini harbiye tedarikinden evvel onları muvaffakiyetle sevk ve idareye muktedir kumandanlara, zabitlere mütehasıslara malikiyettir. Hamidiye'de ve Peykişevket'te tanıdığım arkadaşlar gayeye yürüyebileceğimizin canlı ve kıymetli delilleridir.

Bu gün için bu güzide hey'et büyük alâka ile muhafaza olunacaktır. mevcut büyük, küçük gemilerimizden yalnız kabili istifade olanlar tefrik ve ihya edilebilir. Donanmamız hey'eti umumiyesinde, faal ve nafi unsurlardan mütevazi bir cüz'ü tam vücuda getirmek imkânına kani oldum. Bunun için

hükûmeti Cumhuriyetin, tedbir ve teşebbüsleriyle şahsen alakadar olacağım. Esaslı ve kıymetli bir noktaî azimeti bulduktan sonra ondan muazzam gayeye yürümek ve ona vasil olmak elbette müesser olacaktır.”

Gazi Mustafa Kemal

Demek ki Atatürk Hamidiye kruvazöründe kabiliyetli ve emri komutaya kolaylıkla yetiştirebilecek bir denizci gençlik bulmuş; fakat makina döneminden beri komutan yetişemediğine kanaat getirdiği için personel yetiştirilmesini gemi almaya tercih etmişti. Nihayet daha sonraki yıllarda donanmaya manevra yaptırdıktan sonra komuta kifayetin de elde edildiğine kanaat getirerek hem Yavuz muharebe kruvazörünü onartacak hem de yeni savaş gemisi tedariki yoluna girecekti.

Onun Hamidiye şeref defterine yazdığı yazıları sadece denizcileri ikaz mahiyetinde görmek çok hatalı bir görüş olurdu. Çünkü yazılar, denizcilerin de üstünde olarak deniz konusunda Türk milleti ve onun hükûmet üyeleri ve milletvekillerine çok önemli direktif mahiyetini taşımakta idi. Ötesi yüksek kişilerin bu anlayışı taktir etmelerine bağlı bulunuyordu.

Şeref defterindeki başka yazılar da şunlardı:

“Samsun Yollarında 20 Eylül 1340

Hamidiye'nin güzide, genç ruhlu kumandan ve zabitlerinin sevgi idaresinde yaptığımız deniz seyahatinin kıymetli hatırasını unutmaya-
cağım. Bu hey'etin Türk Cumhuriyetinin mustakbel donanmasında muvaffak kumandanlar olmasını temenni ederim.”

Latife Gazi Mustafa Kemal

“Karadeniz'deki seyahatimiz esnasında Hamidiye'nin genç ve mefkûreci kumandan ve hey'eti zabitanı ile temasım istikbal hakkında bende ki bütün ümitleri tarsin ve takviye etmiştir.

Şimdiye kadar yabancı kaldığım bahriyeli arkadaşlarımla tanışmak fırsatını bana bahşeden şu seyahatten mütevellit tahassusatımı kaydederken gösterilen nüvazişkâr misafirperverliğe arzı şükran eder her hususta muvaffakiyetler temenni ederim.”

20 Eylül 340

Rize Milletvekili

Rauf

“Hamidiye ile on günlük devam eden Karadeniz seyahatı bende unutulmaz hatıralar bıraktı. Ben bu hatırayı daima muhafaza edeceğim. Geminin kuvvetli ruhlu, kuvvetli imanlı mefkûreci genç kumandan ve zabitanı ile yaptığım haspehallerden pek müstefit ve mütehassis oldum. Bu

temaslar Cumhuriyetimizin istikbâli için bendeki ümitleri, bahriyemizin ihya ve tekâmülü hususundaki bütün fikir ve kanaatlerimi bir kat daha takviye etmiştir.

Gemideki intizam bilhassa daima göze çarpan gençlik ruhu her türlü takdirin üstündedir.

Seyahatimiz esnasında bu genç kıymetli arkadaşlarımızın gösterdikleri çok yüksek nezaket ve misafirperverliğe karşı minnetarlığımı kaydederken teşükküratımı da arz etmeği vecibe addederim.”

20 Eylül 340

Gaziantep Millet vekili

Kılıç Ali

“Denizi arzın hayat unsuru, mavi kanı, denizciliği milletlerin en büyük mektebi, sahilleri en feyizli medeniyetlerin beşiği telakki eden bir adam kalbiyle bahriyeli zabitlerimizin arasında çok hatıra veren saatler geçirdim. Üstünde çalıştıkları, uğraştıkları su unsuru gibi gözleri, sesleri ve kalpleri derinlik ve heyecan dolu olan bu meslek adamları bana ve size kendilerine borçlu olduğumuz vazifeleri çok müessir bir tarzda anlattılar. En payedar Türk Devleti'nin ancak denizlere vasıl olduktan sonra teessüs ettiğini bilenler Türk istikbalinin denizle ve denizcilikle büyük alakasını takdir edebilirler. Hamidiye zabitleri beraber geçirdiğimiz saatlerin bizim için intibah saatleri olduğuna emin olabilirler. Burada konuştuğumuz meyvesiz kalmayacaktır. Hatıra defterinize yalnız bahriyemiz hakkında düşüncelerimi değil sizin hakkınızda da derin muhabbetimi ve borçlarımı kayde bir fırsat buldum. Bundan mesudum ve bütün mahrumiyetlere rağmen sönmeyen meslek aşkımdan dolayı size hayran ve müteşekkirim.”

İstanbul Milletvekili

Hamdullah Suphi.

“Gayet samimî bir hisle itiraf etmeğe mecburum ki yirmi bir senelik hayatı askeriyemde ne donanmamızı ne de pek yüksek kalpli olan bahriyeli kardeşlerimizi yakından tanımak fırsatına nail olmadığımdan daima kendimi onlara veyahut onları kendime karşı yabancı addetmekte idim. Fakat bu fikir ve telakkimin ne kadar hatalı ve ne kadar bimana olduğunu Hamidiye kruvazörüne ilk defa dahil olduğum 11 Eylül 340 tarihinden itibaren anlayarak eski hissiyatımın yerine bahriyeli kardeşlerime karşı layezal bir hissi ubuvet ve samimiyet kaim olmuştur.

Bir hafta devam eden seyahatimiz esnasında bu güzel geminin en yüksek kumandanından en son neferine kadar bize karşı gösterdikleri yüksek

nezaket ve pek büyük misafirperverliğin cidden meftun ve hayranıyım. Kendi evimde ve kendi efradı ailem arasında ancak bu derecede bir emniyet ve samimiyet mümkündür. Her surette müsterih olarak devam eden bir haftalık seyahatin bende hasıl ettiği intibahı takdir ve tasviriden acizim. Bu gemide gördüğümüz emniyet ve samimiyetten başka her türlü intizam ve vazifeşinaslığın da her zaman takdirkârıyım. Binaenaleyh bu geminin kumandasını deruhte eden sevimli ve kahraman arkadaşlarıma ebedî şükran ve minnetlerimi arzederken her hususta naili âmal olmalarını da temenni ederim.”

20 Eylül 340
Bozok Milletvekili
Salih

Hamidiye’de komuta değişikliği:

Hamidiye kruvazörü Atatürk ve arkadaşlarını Samsun’a bıraktıktan sonra, kendilerinin gemiye lütfettikleri resimlerini salona asarak 24 Eylül 1924 de bu limandan ayrılmış ve İstanbul’a gelerek onarım için Haliç Tersanesine bağlamıştı. Deniz talebesi tekrardan gemiye alınmış ve fakat, bu talebenin eğitim ihtiyacından ötürü, onların gemide muhafazası yararlı sayılmamıştı. Deniz talebesi Zuhaf eski ganbotuna verilmiş ve bu ganbotla, İzmit’te geçici olarak okul gemiliği vazifesi alan, Turgutreis Zırhlısına gönderilmişti.

Bundan sonra da yeni kurulan Bahriye Vekâletinin Müsteşarlığına atandığı için gemi komutanı Binbaşı Hüsamettin Üsel 8 Ocak 1925’de gemiden ayrılmıştı. Gemi Komutanlığına İkinci Komutan Kıdemli Yüzbaşı Ali Ülgen vekâlet edecekti.

Binbaşı Hüsamettin Üsel gemiden ayrılırken şeref defterine şunları yazacaktı:

“Hatura defterinin devrei idareme ait sayfalarını kaparken muhtelif hissiyatın tahtı tesirinde bulunuyorum. Samimi hisler ve emellerle dolu bir hayatı refahın muhassalayı mesaisi demek olan o sayfalardaki intibaat Hamidiye’de mütesanit ve ahenktar bir hamulei faaliyetin mevcudiyetine bariz bir nişanedir. Ben bunu, mesleğe numalı ve kıymetli görüşler kazandıran bu faaliyeti meşkûreyi rufekâî mesaimediyunum. Bu şerefe, çok kıymetli arkadaşlarıma ait olan bu şerefe, bu müttehit ve isyanına mütenahi cevalinin mümessili hariciyesi olarak, ancak iştirak edebilirim.

Hamidiye’ye Hamidiye’nin kıymetli ve azimkâr zabitlerine, çalışkan efradına vedâ ederken bu ahenği rufekat ve mesainin atiyi meslek için layimut, daha feyyaz semerelerle payedar olmasını bütün samimiyeti

ruhumlu temenni etmeyi bir vecibei vicdaniye addeder ve sevgili arkadaşlarımı fusunkâr bir şükran ile selâmlarım.”

8.1.341
Hüsamettin

Rize isyanının bastırılmasında Hamidiye:

Şapka inkılâbının ilk tatbikatçısı deniz kuvvetleri mensupları olmuştı: Bahriye Vekili Cebelbereket milletvekili İhsan Yavuzer 14 Mayıs 1341 (1925) tarihli genelgesiyle şapkanın giyilmesini emredecek; bu emir esasen inkilaba hazır denizciler tarafından derhal uygulanacak; bu emri 18 Mayıs 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararnamesi izleyecek; kanun ise 671 sayı ile 25 Kasım 1925 de çıkacaktı.

Denizcilerin bu kadar erken Atatürk fikirlerini benimseyerek onu izlemesine karşılık irtica tahrikçileri tarafından zehirlenen bir azınlık kanuna aykırı düşmüş; özellikle Rize’de isyan teşebbüsleri başgöstermişti. Hükümet Rize’ye hem Ankara istiklâl mahkemesini hem de Hamidiye kruvazörünü yollamıştı.

Hamidiye kruvazörü isyancılara gözdağı vermek ve sorunu kan dökmeden çarelendirmek için, civar tepelere silâhlı emniyet birlikleri çıkarmış; zaman zaman da barut hakları çok alan kuru sıkı atışlar yapmıştı.

Böylelikle Rize’deki işi çabuk biten İstikbâl mahkemesi üyeleri Hamidiye kruvazörü ile Giresun’a gelmişlerdi. Kendileri geminin şeref defterine şunları yazmışlardı:

“İrtica hortlağını Cumhuriyet adaletinin pençesiyle yere vurmak için Rize’ye gittik. Hamidiye’yi inkılâbın satvetli ve kiskanç bir bekçisi gibi orada bulduk. Kıymetli ve tarihi gemimiz bizi sinesine alarak Giresun’daki vazifemize getirdi. İnkılâbın küçük pürüzlerle karşılaştığı bu günlerde Hamidiye’nin muhterem ve sevgili kumanda ve zabitan hey’etiyle tanışmak hatıramızda muhafaza edeceğimiz, sevimli ve azimkâr şahsiyetlerinde, bahriyemizin müstakbel inkişaf ve kudretine ait temel ve ümitlerimizi bariz olarak görmek saadetine nail olduk.

Hamidiye’ye ebedî selâmet ve şeref temennisindeyiz.”

Ankara İstiklâl Mahkemesi Reisi

Ali

Kılıç Ali

Rize Milletvekili Ali

İzmir Milletvekili Reşit Galip

Müddefi umumi (Savcı) Ali

Üyeler

Hamidiye Donanma Komutan gemisi:

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman Amiralinin donanmamızı terk etmesiyle beraber bu savaşta donanmanın ikinci komutanlığını yapmış olan Amiral Arif Donanma Komutanlık makamına getirilmiş; donanmanın yabancı kontrolünde bulunmasından ötürü de karargâhını karada teşkil etmişti. Cumhuriyet döneminde, 14 Mayıs 1924 tarihinde kendisi emekliye ayrıldığı zaman Güverte Albay Hamdi Tevfik (Denizmen) aynı zamanda İstanbul Milletvekili seçildiği için makama vekil olarak Binbaşı Aziz Mahmud'u bırakmış o da, aynı zamanda Yavuz Komutanı ve Filotilla Komodoru olduğundan Donanma Komutan forsunu Yavuz'a çekmişti.

1925 yılı başında Donanmanın faal gemileri Turgutreis zırhlısı, Hamidiye kruvazörü, Peykişevket torpito kruvazörü, Taşoz eski muhribi ve Akhisar ve Yunus eski torpitobotlarından ibaretti.

Bu durumda 13 Şubat 1925 günü Donanmaya, Alman Deniz Kuvvetleri ihtiyatından Tümamiral Ernest Gagern Başkanlığında, bir Alman danışman ve öğretim kurulu gelmişti. Kurul bir taraftan donanmamızın eğitim ve savaş talimnamelerini hazırlarken diğer taraftan da faal gemilere toplu eğitim yaptırmaya başlamıştı. Yavuz'un yaralı ve hareket edemez durumda olmasından ötürü seyir ve taktik eğitimde Hamidiye kruvazörü Donanma Komutan gemiliği yapmakta idi.

Diğer taraftan Genelkurmay Başkanlığı da Harp Akademisi eğitimi çerçevesinde kıyılarda stratejik incelemeler yapmak için Hamidiye'den yararlanıyor ve hatta bu gezilere Genelkurmay Başkanı ile Yüksek Askerî Şûra Üyeleri bizzat katılıyordu.

Bu çeşit tatbikatlardan bir tanesi Ekim 1926 ayında yapılmış ve Hamidiye Antalya'ya kadar gitmişti. Bu gezide Genelkurmay Başkanı ve Yüksek Askerî Şûra Üyeleri geminin şeref defterine şunları yazmışlardı:

“Bir hafta devam eden seyahetimizde Hamidiye kruvazörü hey'eti zabitanıyla efradında görülen asarı intizam ve iktidardan cidden müftehir oldum. İstikbal donanmamızın işbu güzide erkanına teşekkür ile daha büyük günlerde muvaffakiyetle komuta etmelerini dilerim.”

24 Ekim 1926

Genelkurmay Başkanı
Fevzi

“Genelkurmay Başkanımızın noktaî nazarlarına iştirak ile Donanmamıza muvaffakiyet dilerim.”

Âli şûrayı Askeriye Azasından
Orgeneral
Ali Fuad
Ve ben dahi
İkinci Ordu müfettişi
Birinci ferik (Orgeneral)
Fahrettin (Altay)

Hamidiye tatbikattan sonra demirlediği Antalya Limanında büyük kabul görmüştü. Çünkü gemi Cumhuriyetten sonra bu limana ilk kez geliyordu. Genelkurmay Başkanının izin ve müsadesiyle gemi halka ve öğretmenlere ayrı ayrı gezdirilmiş; Belediye de gemi subayları onuruna bir akşam yemeği ve bu yemekte subaylara hediyeler vermişti. Antalya'da geminin şeref defterine şunlar yazılmıştı:

“Gururumun kırıldığı elemli günlerin karanlık semasında Hamidiye bana bir ümit yıldızı olmuştur²⁸. O zamandan beri Hamidiye'yi sever, onun sülün gibi sevimli endamını her görüşte gözlerimle okşarım. Bu, sevimli olduğu kadar, heybetli ve muhteşem deniz kuşunun kanadları altında geçirdiğim kısa bir zamanın hissiyatımda yaptığı tesiri izah etmek için bu sayfalar kafi değildir. Yalnız denizlerine, denizciliğine vurgun bir iptilâ ile merbut bir Türk sıfatıyla Hamidiye'yi, onun pek asil ve kibar zabitanını nihayetsiz hürmet ile selamlarım.”

25 Ekim 1926
Antalya Türk Ocağı Reisi
Burhanettin (Onat)

“En karanlık günlerde ilahî bir ışık halinde²⁹ engin denizlerde Türk Milletinin meftun olduğu yüksek kaabiliyeti izhar ve temsil eden Kahraman Hamidiye'mizin sinesinde talebem ve öğretmenlerim namına bahriyemizi sermedi hürmetle selâmlar ve Hamidiye'nin muhterem zabitan ve efradına sonsuz şükranlarımı sunarım efendim.”

Orta Mektep Müdürü	Musikî Muallimi	Riyaziye
Telât Tahsin		Muallimi
Fransızca Muallimi	Antalya Müze Müdürü	Resim Muallimi

Mahmutşevket Paşa Suvarisi Sait
Marmaris Sahil Sıhhiye Müdürü

31 Ekim 1926

²⁸ Balkan Savaşını kastediyor.

²⁹ Orta okul müdürü de Balkan Savaşını kastediyor.

Hamidiye'nin ilk yabancı liman ziyareti:

Hamidiye Antalya'dan gelir gelmez Sovyet İttihadı Dışişleri Bakanıyla resmî görüşme yapacak olan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı Odessa limanına götürüp getirmek üzere emir almıştı. Böylelikle gemi Cumhuriyet döneminde donanmadan yabancı limanı ilk ziyaret eden savaş gemisi olmak şerefini kazanıyordu.

Bu seyahat, ayrıca Donanma ile Dışişleri Bakanı arasındaki bağlantıyı da sağlamıştı. Zira Dışişleri Bakanı bu gezi sırasında gemi komutanına: "Benim izlediğim politikada dayandığım tek nokta Donanmamızın kuvveti olacaktır" dediği gibi³⁰; gemi komutanından mürettebatına bir savaş talimi yaptırmasını rica etmiş ve bu talimi dikkatle izlemişti. Bu ricada bulunmaktaki amacı, Atatürk'ün kendisi daima ordu manevralarına götürmekte olmasından ötürü Donanma manevralarına ilişkin de bilgi sahibi olmak ve dönüşünde ona bilgi vermektir³¹.

Bu münasebetle Dışişleri Bakanı ve Moskova Büyükelçisi geminin şeref defterine şunları yazacaktı:

"Hamidiye ile seyahatim benim için çok kıymetli olmuştur. Başta muhterem komutan ve kıymetli zabitanı olmak üzere efradının hakkımda lûtfu ibraz buldukları nezaketin minnettariyım. Bu şahsî şükran hislerimin fevkinde bahtiyarlık veren daha mühim müşahedem vardır ki o da bahriye mensuplarında gördüğüm intizam ve vazife ve meslek aşkıdır... Cumhuriyet Bahriyesinin pek yakın istikbâlini bana teşhir eden budur.

Aralarında bana unutulmaz saatler yaşatan başta süvari olmak üzere bütün aziz arkadaşlarımı hürmetle ve samimiyetle selâmlarım."

16 Kasım 1926
Dışişleri Bakanı
Tevfik Rüştü Aras

"Türkiye'nin şerefli bayrağını Sovyet İttihadı sularında dalgalandıran Hamidiye'mizi ve onun kıymetli süvarisi ile zabitan ve efradını hürmet ve samimiyetle selâmlarım."

14 Kasım 1926
Moskova Büyükelçisi
(İmza okunamadı)

³⁰ Bu gezide Hamidiye Komutanı Binbaşı Hüsnü Gökdenizeri'nin not defterinden

³¹ Sonradan bu bilgiyi Tevfik Rüştü Aras bizzat lûfletmiştir.

Hamidiye'yi ziyaret eden gazeteciler:

Balkan Savaşı'ndaki başarılı akın hareketi her Türk gibi tanınmış gazetecileri de ilgilendirmişti. Fakat birbirini izleyen yakın tarih savaşları gazetecilerin bu gemiyi ziyaret etmelerine imkân bırakmamıştı. Gazeteciler bu konudaki hasretlerine Cumhuriyet döneminin sakin günlerinde kavuşacaklardı. Genelkurmay Başkanlığının iziniyle 2 Nisan 1927 günü toplu halde Hamidiye'ye gelip Dolmabahçe önünde onu gezmişler ve istekliler geminin şeref defterine aşağıdaki yazılarını yazmışlardı:

“Hamidiye’de, çok görmüş olduğum bir hakikatı tekrar görmekle bahtiyar oldum: Herşeyde kaabiliyetli olan Türklerin denizcilik kaabiliyeti... Biz Türkler denize mülâki olduğumuz günden itibaren denizciyiz. Hamidiye’de gördüm ki öyleyiz. Ve bir daha inandım ki öyle kalacağız. Şu tek farkla: Bundan sonraki Bahriyemiz, tâbiî memleketimizin ihtiyacına olduğu kadar asrın bütün icabatına da tamamen tevafuk edecektir.

Hamidiye’nin, bize bu kanaati teyit ve ila eden komutan ve zabitanını meth ve sena etmeğe ihtiyacım yoktur. Şu kadarını söylemek kafidir: Onlar Türkdürler”.

2 Nisan 1927
Yunus Nadi³²

“Hamidiye’nin kıymetli hatıralarla dolu defterine ben ne yazabilirim? Ben ki Türk Bahriyesinin ebedî ve ezeli hayranıyım. “Hamidiye” de gördüklerim sevgilimin aşkıma ne kadar layik olduğunu bir daha ispat etmiştir. Bütün ruhumla temenni ederim ki her Türk benim gibi Bahriyenin aşığı olsun”.

2 Nisan 1927
Bahriyenin Hadımı Olmakla
Abidin Daver³³

Atatürk’ün İstanbul’u ilk şereflendirmesinde Hamidiye:

Atatürk’ün Cumhuriyet döneminde İstanbul’u ilk şereflendirmesi sırasında Hamidiye kruvazörü gene faal donanmanın komutan gemisi idi. Faal donanma da Hamidiye, Peykişevket, Berkisatvet Torpito kruvazörleri, Taşoz, Samsun ve Basra küçük muhriplerinden kurulu idi. Atatürk’ün

³² Yunus Nadi İstiklâl Savaşında da önemli gazetecilik hizmeti yapmış Milletvekili bir gazeteci idi. Cumhuriyet Gazetesinin sahip ve baş yazarı idi.

³³ Abidin Daver, gazeteciler ve kamuoyunda “Sivil Amiral” lâkabıyla tanınan ve gazeteciliğe ek olarak deniz yazarlığı yapan tek yazardı. Bir süre milletvekilliği de yapmıştı.

İzmit'ten İstanbul'a Ertuğrul Yatiyle Donanma emniyetinde geleceği haber ve telsiz emri, Donanma yıllık Karadeniz gezisini yaparken Rize'ye gelmiş ve Donanma Komutan Vekili Yarbay Fahri Aczi hemen demir kaldırarak tam sür'atle İzmit'e gelmiş; gemilerinin vazife hazırlığını yaptırarak Atatürk'ü beklemeğe başlamıştı.

Atatürk İzmit'e 1 Temmuz 1927 günü sabahı şeref verdi ve Ertuğrul Yatına geçti. Donanma Komutan Vekili kendisine bu yatta refakat ediyor ve Donanmaya emirlerini buradan veriyordu³⁴.

Donanma gemilerine hareket emri saat 12.00 de verildi. Ertuğrul Yatu donanma gemileri önünden geçerken Yavuz muharebe kruvazörü ve Hamidiye kruvazörü kendilerini 21 rer pare topla, gemilerin askerleri de çımariva ve Yaşasın Cumhuriyet nidası ile selamladı. Ayrıca Yavuz, Ertuğrul ve Mızıka Okulu Bandoğu Hamidiye'de idi. İstiklâl Marşı çaldılar.

Bundan sonra donanma gemileri Ertuğrul yatının etrafında çenber teşkil ederek İstanbul'a kadar böyle seyrettiler. İstanbul'a yaklaşırken gemiler Ertuğrul yatının dümen suyunda pruva hattı teşkil ettiler ve böylece Dolmabahçe Sarayı önündeki demir yerine indiler. Bu iniş sırasında şehiriçi vapurlarına, motorlara, sandallara dolan İstanbul halkı çok büyük heyecan içinde Ertuğrul yatını izliyor, devamlı şekilde "Yaşasın Gazi" diye bağırıyor ve Atatürk de onlara gülerek el sallıyordu. İstanbul ve bu arada donanma, tarihinin en nadir gününü yaşıyordu.

Atatürk İstanbul'da Dolmabahçe Sarayında 30 Eylül 1927 gününe kadar kaldı; Boğaz ya da Marmara'ya gezi amacıyla çıktığı her defasında Donanma mürettebatının çımariva ve Hamidiye'nin top ateşiyle selamlandı. Nihayet 30 Eylül 1927 günü denizyollarının İzmir vapuruyla Mudanya'ya giderken Hamidiye kruvazörüyle Peyk ve Berk torpito kruvazörleri kendisine Mudanya'ya kadar şeref refakatu yaptılar.

Öğretmenler Bayramı ve Hamidiye:

Öğretmenler Bayramı'nda Adapazarı ve Değirmendere öğretmenleri Hamidiye kruvazörünü ziyaret etmişlerdi. Bu münasebetle geminin şeref defterine aşağıdaki yazıları yazacaklardı:

"Hayatı talimiyemizde en mesut ve en zevkli bir gün yaşadık. Bu bedîi zevki ve neş'eli günü Hamidiye kruvazörünün çok kıymetli, tarihi menakip ve mefahir dolu aziz sinesinde tattık.

³⁴ Konunun ayrıntıları için bakınız: Raşit Metel: Atatürk ve Donanma (Deniz kuvvetleri yayını 1966)

Biz Adapazarı muhtelit orta mektep talebe ve muallimleri Hamidiye'nin zaferle işlenen, her Türk gencinin ruhunda ezeli ve İlahî hatıralar bırakan komuta hey'et ve zabitanını ruhumuzdan kopan en derin duygular ve sevgilerle tebrik ederken sonsuz teşekkür ve hürmetlerimizi arzederiz”.

Adapazarı Öğretmenleri
Değirmendere Köy Mektebi Muallimleri
Kocaeli Muallimleri

Afgan Kralını karşılama töreni:

19 Mayıs 1928 günü, Peyk ve Berk torpito kruvazörleri refakatında denizyollarının İzmir vapuruyla Odessa'dan İstanbul'a gelen Afgan Kralı Emanullah Han'ı karşılamak üzere Karadeniz'e açılan Donanmanın Komutan Gemisinde bulunan İstanbul Valisi, Üçüncü Kolordu Komutanı ve Belediye Başkanı şeref defterine aşağıdaki satırları yazmışlardır:

“Afgan Kral Hazretlerinin memleketimizi ziyaretleri münasebetiyle hey'eti istikbâliye meyânında bulunduğum tarihi günde Hamidiye kruvazöründe geçirdiğim tatlı saatleri, kruvazörün komutanı ve zabitleri tarafından ibzal buyurulan teveccühatı ebediyen unutamayacağım. Müsbet hislerle ayrılmakta olduğumu kaydetmekle iftihar ederim”.

Vali
Mithat

“Gördüğüm intizam ve mükemmeliyetten dolayı başta muhterem Donanma Komutan Vekili olduğu halde bütün efrad ve zabitanı arkadaşlarıma beyanı teşekkür ve taktirat ederim.

Üçüncü Kolordu Komutanı
Şükrü Naili

Türk gemisi, hasseten Türk Harp Gemisi gönlümün ezeli ve ebedi heyecan mevzuudur. Afgan Devlet Reisini istikbâl vesilesiyle kendimizi Türk Bahriye tarihinin şanaver menakibini taşıyan güzel Hamidiye'nin ağışunda mümtaz komutanlar, genç ve güzide zabitan hey'eti, fedakâr mürettebat arasında muhat ve misafir görünce saadetim bir kat daha arttı.

İstanbul şehremini

Cumhuriyet Donanmasını Dârülfünun (Üniversite) adına hürmetle selâmlarım ve Donanma Komutanı beyefendi ile zabitlere teşekkür ederim

Darülfünun Emîni
Neş'et Ömer

Atatürk'ün yaptığı deniz manevrasında Hamidiye Komutan Gemisi:

Cumhuriyetin ilânından 1928 yılına kadar geçen dönemde Türk-Yunan politik ilişkileri henüz pek sert bir hava içinde akıp gitmekte idi. Yunanlılar devletler arası hukuk kuralları ve kendi bayraklarının şerefine aldırmandan Ege adalarının önünden geçen münferit gemilerimize tüfek ve tabanca ateşi açıyorlar ve telsiz makinalarıyla küfürler yağıdırıyorlardı. Bu da yetmiyormuş gibi Çanakkale'deki karasularımızın içine kadar giriyorlar ve bu bölgede saldırı manevraları yapıyorlardı.

Bu manevralardan birini haber alan Atatürk, anî bir kararla Türkiye Cumhuriyeti Donanmasına da karşı bir manevraları tertip ettirecekti. Bu manevranın başka bir amacı da Hamidiye ile yaptığı geziden beri Donanmadaki eğitim ve sevki idare gelişmesini izlemektir. İlk önce donanmayı çağıracak; sonra da savaş faraziyelerini bizzat verecek ve vasıl olunan kifayeti dünyaya göstermek için manevra muhaberesini açık telsizle; yani şifrelenmemiş işaretlerle yaptıracaktı.

Donanmanın 1 Eylül 1928 konusu şöyle idi: Hamidiye Donanma Komutan gemisi olarak Moda koyunda idi; yanında da Peyk ve Berk torpido kruvazörleriyle Taşoz, Samsun, Basra ufak muhripleri vardı. Günlerden cumartesi olduğu için hem mürettebatın yarısı hem de Alman eğitim hey'eti hafta sonu izinine çıkmıştı. Mecidiye kruvazörü İzmit'te kömür almak ve kazan temizlemekle uğraşıyordu. Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltı gemileri Erdek eğitim alanında idi.

Aynı gün saat 15.45 de Başbakan İsmet İnönü aniden gemiye gelmiş ve Atatürk'ün emrinde olarak Çanakkale bölgesinde manevra yapmak üzere Donanmanın en kısa zamanda harekete hazır olmasını, gerekli emrin de Genelkurmay Başkanlığı tarafından gönderileceğini bildirmişti.

Diğer taraftan Atatürk de aynı gün sabahı saat 03.30 da maiyetindeki kişilerle beraber Ertuğrul yatına geçmiş ve Tekirdağ'ına doğru hareket etmişti.

Donanma komutan Vekili Yarbay Fahri Engin ön tedbir olarak izinlileri toplamaya ve hareket hazırlığı yapmaya karar vermişti. Amacı, gerçek bir savaş durumu gibi Donanma mürettebini en kısa zamanda eksiksiz olarak toplamak ve Atatürk huzuruna donanmayı tam kifayette çıkarmaktı. Bir taraftan da İzmit'teki Mecidiye Kruvazörü ile Erdek'teki Denizaltı Gemileri Komutanlığına telsiz çekiyor; yapılacak manevranın mahiyetinden onları haberdar ediyor ve ikmal ve işlere son verilerek hareket hazırlığı yapılmasını istiyordu. Donanmanın denizcilik kadar ilmî ve savaş

idare kudretini göstermek için de, kasdı olarak, Alman öğretim hey'etine haber yollamamış; onları beraberinde götürmek istememişti.

Aynı cumartesi günü saat 19.30 da Başbakan tekrardan Hamidiye'ye gelerek hareket emrini getirmiş ve harekât sırasında kendisinin de bizzat Hamidiye'de bulunacağını söylemişti. Fakat saat 21.30 da Genelkurmay Başkanlığından emir gelince Donanma Komutan Vekili, randevu yerine zamanında yetişebilmek için Başbakanın gelmesini beklemeden hem hareket etmiş; hem de İzmit ve Erdek'teki gemilere derhal hareket emrini vermişti.

Donanmanın Bolayır önlerinde Ertuğrul yatıyla buluşması 2 Eylül 1928 pazar günü saat 10.00 da oldu. Atatürk Hamidiye kruvazörüne, elinde savaş faraziyesi yazılı bulunan Başkatip Saffet Arıkan'ı yolladı. Donanma komutan vekili faraziyeyi hal edip karar ve emirlerini gene yazılı olarak Saffet Arıkanla kendisine yollayacak; bundan sonra da donanma gemileri tatbikata başlayacaktı.

Donanma Komutan Vekilinin Atatürk'ten aldığı ilk savaş faraziyesi Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yapan düşmanın Gelibolu'ya kadar geldiği ve denize nazır sırtları tuttuğu idi. Kara kuvvetlerimiz bu düşmana karşı savunma yapmakta idi. Düşman donanmasının da Marmara Denizine girmesi ve İstanbul'a saldırması muhtemeldi. Donanma Komutan Vekilinden soruluyordu: Donanma ne yapacaktır?

Donanma Komutan Vekili, derhal Kara Kuvvetleriyle irtibat sağlayarak kruvazörlerle ateş desteği yapmaya; muhriplerle, kruvazörleri düşmanın muhtemel denizaltı hücumlarına karşı emniyete almaya ve denizaltı gemilerini de boğazdan geçmeğe teşebbüs edecek düşman donanmasına taarruza göndermeğe karar vermişti.

Atatürk Ertuğrul yatıyla Donanmanın içine girerek tatbikatı izlemişti. Bundan sonra da ikinci safha olarak düşmanın Marmara Denizine donanma soktuğunu bildirecek ve bu safhaya ilişkin Donanma Komutanlığı kararını soracaktı.

Donanma Komutan Vekili gecenin hulûl etmesinden ötürü kruvazörleri İstanbul'a doğru çekip gece muhrip ve denizaltı hücumlarıyla onu yıpratıyor, sabahın alaca karanlığında da kruvazörlerle kat'i neticeli muharebe yapmaya karar veriyordu.

Bu safhanın da tatbikatı görüldükten sonra Atatürk Saat 21.45 de manevrayı paydos etmiş ve Donanma Komutan Vekiline aşağıdaki açık telsiz vermişti:

“İstanbul’da bulunduğumuz zamandan itibaren bililtizam verdiğim eşgal ve vaziyetlerde:

1. İçinde bulunduğunuz şeraite nazaran İstanbul’dan hareket için sarfettiğiniz zamanı çok bulmuyorum;
2. Deniz ve kara ile alâkalı olarak donanmaya verdiğim vazifeleri muvaffakiyetle ifa ettiniz;
3. Gece harekâtında gösterdiğiniz dikkat, mucibi memmnuniyettir;
4. Bilhassa son verdiğim farazyata göre muhtelif vaziyetlere ve muntazam tedbirlere şamil tasavvurlarınızı şayanı takdir buldum;
5. Donanmanın bu gün meşhud olan intizam ve mükemmeliyetinden memnun ve müftehirim. Donanma komutanına ve diğer komutanlara, subaylara ve bütün askerlere teşekkür ederim. Bu himmet ve mesailerinin milletçe daima takdirle karşılanacağına şüphem yoktur”.

Gazi Mustafa Kemal

Bunun üzerine Donanma Komutan vekili de aşağıdaki telsizle Donanmanın şükranlarını bildirmişti:

“Ertuğrul Yatında Cumhur Başkanı hazretlerine; Tarafı Devletlerinizden manevra ve talimlerimizin lütfen takip ve idare olunması şerefine nail olan Donanma Komutanı, subayları ve efradının bipayan tazimatlarının kabulünü arz ve istirham ederim”.

Donanma Komutan Vekili
Mehmet Fahri

Böylelikle Hamidiye kruvazörü Atatürk huzurunda yapılan deniz manevrasında Donanma Komutan gemiliğini yapmak şerefini kazanmıştı.

İlk büyük çıkarma manevrasında Hamidiye:

1929 yılında Türk Silâhlı kuvvetleri ilk Büyük birleşik manevrasını yapmıştı. Bu manevranın Deniz Kuvvetlerini ilgilleyen safhaları Kocaeli Müstahkem Mevkiine saldırı ve savunma, Mudanya Bölgesinde kara cephesi yanlarını destekleme ve Kartal-Maltepe Bölgesine bir Kolordu çıkarma olarak tertiplenmişti. Bu manevraya ilk kez olarak denizaltı gemileri katılıp Donanmaya saldırı vazifeleri yapacak; Reşitpaşa, Cumhuriyet, Moda ve Burgaz olarak dört ticaret gemisi katılacaktı.

Bu ilk büyük manevrada “Hamidiye” Donanma Komutan gemisi idi; gerek müdürü harekât olarak Genelkurmay Başkanı ve Askeri Şûra Üyeleri, gerekse çıkarma harekâtı sırasında Kolordu Komutanlık Karargâhı bu gemide yer almışlardı.

10 Ekim 1929 sabahı başlayan birinci safhada Mareşal Fevzi Çakmak ve Yüksek Askerî Şûra Üyeleri Donanma'ya Darıca önünde geldiler. Düşman Donanması'nı temsilen Müstahkem mevkiyi bombardıman edecek Donanma, Hamidiye, Mecidiye kruvazörleri ve Peyk, Berk, Taşoz, Samsun, Basra gemilerinden kurulu idi. Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltı gemileri de Türk denizaltı gemisi olarak düşmanın bu hareketine mani olacaktı.

Bu safhanın özelliği suüstü gemilerinin ilk kez Denizaltı gemilerine karşı harekât yapması ve sualtındaki Denizaltı gemilerini dinleyecek akustik aletle imha edecek su bombasından yoksun bulunması idi. Gerek bombardımanı yapacak kruvazörler ve gerekse onları emniyete alan muhripler denizaltıları göz araştırmasıyla bulacak ve top mermisiyle imhaya çalışacaktı. Bundan ötürü gemilerin ikinci bataryaları namlılar inhitata alınmış olarak emniyet vazifesi yapıyorlardı.

Bundan ötürü iki denizaltı gemisi o kadar çok ve başarılı hücumlar yapmışlardı ki, manevranın farazi batışlardan ötürü, nihayetlenmemesi için Mareşal "Batan kruvazör yerine donanmaya Mecidiye tipinden bir kruvazör katıldı" diye işaret vermekten hal olmuştu. Bu safha aynı gün saat 14 de bitmiş ve donanma ikinci safhaya başlamak için Mudanya dolaylarındaki Eşkel mevkiine gitmişti.

11 Ekim 1929 günü başlayan ikinci safhada donanma hem cephenin yanlarına ateş desteği yaptı hem de Gemlik körfezine çıkarma yaparak mefruz düşman kara kuvvetlerinin ikmal yolunu kesti. Bu hareket da donanmanın Cumhuriyet döneminde yaptığı ilk birleşik hareketlerdi. Cephe yanlarını korurken kara kuvvetleriyle yaptığı anlayışlı işbirliği Mareşal ve Orgenerallerin taktirlerini çekmişti. Nihayet donanma toplu olarak Mudanya'ya demirlemiş manevranın üçüncü safhasına hazırlanmaya başlamıştı: Ticaret gemileri kolorduyu yükleyecek ve donanma himaye ve emniyetinde Kartal-Maltepe bölgesine çıkaracaktı. Denizaltı gemileri de, düşman denizaltılarını temsilen donanmaya hücum edeceklerdi.

14 Ekim 1929 da yapılan bu manevraya pek başarılı denemezdi. Fakat konu üzerinde donanmanın büyük tecrübe kazanmasını sağlamıştı: Geceleyin konvoy teşkili, kara birliklerinin harp şartlarında gemi hayatına alıştırılması, gemilerdeki irtibat subayları ve emri komuta sorunları gibi...

Daha önceki kara harekâtında çok yorulmuş ve gemilere istirahat ümidiyle binmiş olan kara kuvvetleri subay ve askerleri gemilerin karartılması zorunluğuy dolayısıyla lumbozların kapanmasına razı olama-

mışlar, onları deniz disiplinine alıştırmak irtibat subayları için pek zor olmuştu. Diğer taraftan kara birliklerinin demir techizat ve silâhları ticaret gemilerinin mknatıslı pusulalarını şaşırtmış; gemilerin toplu olarak gece seyirlerini ve özellikle emniyet işlerini tehlikeye sokmuştu. Kendilerini gemilerinin selâmetinden sorumlu gören ticaret kaptanları geceleyin 300 metre aralıkla gemilerini seyretmeye razı olamamışlardı.

Bunlardan ötürü seyir gecikmiş saat 6.00 da yapılması gereken çıkarmaya ancak saat 11.00 de başlanabilmişti.

Çıkarma sırasında da Alay Komutanlarının kendisini himaye etmekte olan Kruvazör Komutanlarına sayfa sayfa emirler vermeğe kalkışmaları da önemli teknik ve emri komuta zorlukları meydana getirmişti.

Genelkurmay Başkanlığı bu zorlukları bizzat gördüğü için, sonradan önemli eğitim tedbirleri alacaktı.

Teftiş Âmirlerinin yazıları:

Eğitim talimatı gereğince Genelkurmay Başkanı yılda bir kez ve belirli tarihte donanmayı Harp teftişine tabi tutacak, bu teftişte gemilerin savaş kıfayeti teker teker görüldükten sonra donanmaya faraziye müstenit bir manevra yaptırılacaktı. Ancak Genelkurmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak bazen bu teftişe bizzat gelmiyor; kendisine vekil olarak Genelkurmay Başkanlığının eğitim dairesi başkanını yolluyordu. Bu teftişlerde de Hamidiye kruvazörü, Donanma Komutan gemiliğini yapmış ve teftiş âmirleri şeref defterine aşağıdaki yazıları yazmışlardı:

“Donanma Komutanlığımızın aynı zamanda karargâhlığını ifa eden Hamidiye’imizde geçirdiğim mahdut saatlerde kıymetli bahriye erkânımızın, zabıt ve neferlerimizin muazzam bahri gayemiz için ne derecede hümmalı bir faaliyet ile çalıştıklarını ve yüreklerinde taşıdıkları mukaddes heyecanı yakinen görmek ve hissetmekle bahtiyarım.

Donanmamızın hedef ve gayeleri pek iyi anlaşılmiş ve taktir olunmuştur. Her halde Türk Milleti her zaman donanmasına emniyetle itimad edebilir.

Gördüğüm arkadaşlık hisleri kalbimde ebedî şükran ve minnet bırakarak ilerlerken bahriyeli arkadaşlarımıza saadet ve muvaffakiyet dilerim”.

21 Temmuz 1928

Genelkurmay Başkanlığı
Başkan Yardımcısı
Tümgeneral
Hüseyin Hüsnü Erkilet

“Aziz sahil nöbetçilerimiz arasında sekiz gün kadar geçirdiğim hayat kalbimde ebedî bir hatıra bırakmış; Türkün bu kahraman evlatları ruhumda layezal hürmet hasıl etmiştir”.

1 Ağustos 1929
Genelkurmay Başkanlığı
Başkan Yardımcısı
Tümgeneral
Mustafa Müğlalı

Valiler de şeref defterine yazmışlardı:

Hamidiye Kruvazörü münferit ya da Donanma Komutan gemisi olarak gezdikçe çeşitli vileyetlerin valileri, kaymakamlar ve parti bölge müfettişleri geminin şeref defterine yazmışlardı. Bu yazılar aşağı yukarı büyük Türk milletinin donanmasıyla yakın ilgisini temsil ediyordu. Bu ilginin belge olarak tespiti bir zorunluktu. Bundan ötürü onların yazılarını da burada tespit ettik.

“Türkün şanlı mazisinde müstesna bir şeref mevkiî tutan kudretli bahriyemizin bir rüknü olan ve yüksek fedakârlıkla büyük harp tarihinde şan kazanan “Hamidiye” harp gemisini bu gün ziyaret etmekle büyük bir şeref ve zevk almaktayım.

Kıymetli komutanı, değerli subay ve efradının askeri mehareti kadar medenî ve ictimâî nezaketinden çok müteşekkirim ve mütehassis olarak dönüyorum.

Türkün mazisini, hal ve istikbâldeki fedakârlık ve faaliyetleriyle ihya eden ve edecek olan bu yüksek mevcudiyetin şerefle devam ve bekası temennisini tekrar eder, değerli komutan, subay ve efradını hürmetle selâmlarım”.

5 Haziran 1939
Sinop Valisi

Çok yüksek bir gaye ile şerefli Hamidiye'nin Rize sularını şerefliendirmesi buradaki memuriyetimin ilk saatlerine tesadüf eder. Bu tesadüfü şahsım için çok uğurlu saydım. Bunun memleket için daha hayırlı bir işaret olmasını candan dilerim.

13 Haziran 1939
Rize Valisi
Vilayet Erkânı İmzaları

“Türk celâdeti, Türk mefahiri ile dopdolu, başlı başına bir tarih olan Hamidiye gemimiz hakkında ebedî Şef Atatürkün taktirkâr yazılarını okurken göz yaşı akan kalbimin kabardığını hissettim.

Bu seyyar tarihi bu ziyaretim vesilesiyle bütün doğu diyarı namına ve çok sevgi ve saygı ile selâmlarım”.

14 Haziran 1919
Üçüncü Umumi Müfettiş
Trabzon Valisi
Trabzon Belediye Reisi

“Hamidiyemizin Samsun’a gelmesi bu yıl da hepimize sevinç verdi. Bu tarihi ve kahraman gemimizi ziyaret vazifesini ifa ederken duyduğum şükran ve iftiharî tarif edemem.

Değerli ve nazik komutan yarbay Saim Çığ’a hürmetlerimi sunar, güzide subay ve sevgili erleri muhabbetle selâmlarım”.

19 Haziran 1939
Samsun Valisi
Samsun Belediye Reisi

Zonguldak Sevgi ve Selâmlarını Sunar.

25 Haziran 1939
Zonguldak Belediye Reisi

“Büyük Türk ulusunun kutlu ve çok kıymetli deniz kahramanlarını yaratan Hamidiye’yi ve onun değerli komutanını İskenderun’da ziyaretimden çok bahtiyarım. Yüzbaşılığımda Harp Akademisi okurlarından iken, deniz seyahatimi bir çok şanlı tarihe malik Hamidiye’de yaptım. Denizciliği, deniz harbi işlerini ben de bu gemide yapan bir bahtiyarım. Bu konuda da çok temiz bir hatıra taşıyorum. Hatay’a ilk giren 48 inci takviyeli Alay Komutanı olarak O’nun bütün subay ve erleri namına Hatay’a ilk gelen şanlı Hamidiye’yi ve onun bütün albay ve mensuplarını, çok değerli komutanlarının şahsında selâmlarım”.

29 Temmuz 1939
Hatay Türk Kuvvetleri
Dış Mümessili

“Türk Cumhuriyetinin parlak bir siyasi zaferi olan Hatay’ın Ana Vatan’a ilhâkının tes’iden yapılacak bayramın ilk gününde Türk denizciliğindeki kahramanlıkların bir abidesi halinde daima hafızamda

yaşatacağım “Hamidiye”yi İskenderun limanında görmek hem şahsım hem de bütün Hataylılar için büyük bahtiyarlıktır. Gemi komutanı ve arkadaşlarının hatırasını daima en tatlı bir hatıra olarak saklıyacağım.

29 Temmuz 1939
Hatay Valisi

“Hamidiye’yi ziyaret eden her Türk için olduğu gibi bende de ecdadın deniz üzerinde kazandığı büyük zaferleri hatırlamaya sevketti. Bu geminin terbiye kucağında yetişecek genç bahriyelilerimiz arasında bize aynı zaferleri kazandıracak büyük amirallar yetişmesini bekleriz”.

22 Temmuz 1939
Başkonsolos

“Uzun asırlar dünya denizciliğinin başını tutan Türk Bahriyesinin geçirdiği bir sükün devresinden sonra son asırda yeniden hareket ve hayatiyetini tebaruz ettiren Hamidiye Türk gönüllerinde Cumhuriyet neslinde bir kahramanlık sembolüdür.

Hamidiye bu gün müstakbel deniz satveti ve itibarının güzide ve ecdat adını geride bırakan kahramanları yetiştiren bir ilim müessesesi olduğu gibi, her sene yaptığı seyahatlerle denizcilik alaka ve aşkını Türk çocuklarında besleyen bir varlıktır. Değerli komutan, subay hey’eti ve erlerini hürmetle selâmlarım”.

24 temmuz 1939
Sinop Milletvekili
Cevdet Kerim İncedayı

“23 Ekim 1945 gününde Çanakkale Valisi olarak menkibesi Türk tarihine şerefle geçen bu kahraman gemiyi ikinci defa olarak ziyaret ediyorum. Candan ve yürekten gelen duygularımı evvelki ziyaretimde belirtmiştim. Bu duygularımı tazelemekle gurur ve sevinçimi tekrar yaşıyorum.

Fedakâr ve kıymetli komutanının şahsında geminin subay ve eratına sağlık, esenlik, sürekli başarılar dileği ile gemiyi selâmlarım”.

Çanakkale Valisi

“Kahraman Hamidiye’mizin Tekirdağı’mızı şerefliendiren ziyareti sevinçli ve derin bir şükran ve memnuniyet uyandırdı. Bunu kaydederken aziz ve asil komutanının ve seçkin ve değerli subaylarının göstermek lûtfunda buldukları çok yüksek nüvaziş ve atıfetlerinin müteşekkiri ve

geminin her noktasında görülen fevkalade mükemmeliyetin meftunu olduğumu, en derin hürmet ve sevinç duygularıyla kaydetmem en gerekli ve şerefli bir görev olarak sunarım”.

3 Temmuz 1946
Tekirdağ Valisi

“Ünlü Türk Bahriyemizin kıymetli bir çüz’ü olan Hamidiye kruvazörümüzde duyduğumuz gurur çok büyüktür.”

2 Haziran 1939
İnebolu Kaymakamı
İnebolu Belediye Reisi

“Uzun yıllar düşman topraklarının saçtığı ölüm tehlikeleri altında millî varlığının koruyucusu denizcileri hasretle bekleyen Fatsalılar Türk denizciliğine eşsiz kahramanlıklar katan şanlı Hamidiye’sine ikinci defa kavuşmanın saadet ve öğücü içinde özel bir bayramın zengin zevkini yaşıyorlar.

Artık geçmişin tereddütleri yerine; şimdi harp gücü, sayı ölçüsünden çok yüksek bahriyelilerin ve bahriyenin iftihar veren varlığıyla engin denizlerimizin her zaman bizim olduğuna inanımız bütündür.

Türk denizciliğinin kudretini yaşamaktan başka Türk denizciliğinin şerefli mektebine, deniz istiklâl ve istikbâlimizin garanti mâbedi telakkisiyle geldik. Aziz ve değerli komutana ve kahraman subay, talebe ve efradına içten saygı ve şükranlarımızı sunmakla bahtiyarız”.

6 Haziran 1939
Fatsa Kaymakamı

“Çok yüksek ve kıymetli tarihi kahramanlık menkibelerine malik olan, bütün memlekette sevgi sempati kazanan Hamidiye gemisinin Ünye’imize şeref vermesi dolayısıyla bu hatıra defterine bir kaç satır yazı yazmak fırsatını bana bahşeden enerjik, sempatik ve centilmen komutan Saim Çığ’a ve değerli subay arkadaşlarına en derin sevgilerimi sunarım”.

17 Haziran 1939
Ünye Kaymakamı

Komutanların yazıları:

Nihayet çeşitli vesilelerle gemiyi ziyaret eden komutanlar da Hamidiye’nin şeref defterine yazmak isteğini göstermişlerdi:

“Yakın tarihte Türk kahramanlığını cihana bir daha tanıtmış olan Hamidiye’yi bu gün Türk bahriyesinin terbiye ve talim sahasında vazife

başında görüyoruz. Büyük ve ebedî şef Atatürk'ün bu sayfalara tekaddüm eden yazılarını okuduktan sonra Hamidiye'nin yeni vazifesi vuzuhuyla meydana çıkıyor.

Büyük şef, yazılarında millî kahramanlığının korunması ve yükselmesi için Türk Bahriyesine evvelâ denizci kumandan ve zabıt yetiştirmeyi yeni talim terbiye yolu olarak gösteriyorlar. Hamidiye, millî sancak kadar kutsal olan büyük Atatürk'ün değerli sözlerini ele alarak tatbik alanına dikmekte ve böylece onun ruhunu serinletici kültür kahramanlığı yapmış oluyor. Ne mutlu bu bahtiyar gemiye ve ona süvari olan komutan,subay ve erlere...

Ulu şefin Türk bahriyesine verdiği köklü direktifin ilham kaynağı olan bu kahraman gemiyi ziyaret etmek, bizlere büyük Atanın huzuru maneviyesinde bir kere daha hürmetle eğilmek fırsatını verdiği ve büyük Ata'nın sözlerini tahakkuk ettirme yönünde canla, başla, çalışan necip Türk Bahriyelileriyle karşılaştırdığı için çok mesudum. Bu saadeti aşağıdaki imzalarımızla tespit ve teyit ederekten de ayrıca bahtiyarlık duyuyoruz”.

25 Mayıs 1939

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı

Ali Rıza Artunkal

Çanakkale Valisi

Vilâyet Erkanı

“23 Temmuz 1923 Hatay'ın kurtulduğu günün bayramına Hamidiye de iştirak etti. Emrimdeki kıt'alarla birlikte geçit resmi yapan Hamidiye'nin deniz müfrezesi çok muvaffak oldu. İftihar ettik.

Gemideki disiplinin iyi örneklerini gördüm. 26 Temmuz 1939 dan beri de karadaki kolordum birliklerinin yaptıkları manevralara Hamidiye de katılıyor. Bunu yaparken de denizcilerimizde ödev severlik ve mesai birliğinin canlı misallerini sezdim. Hepsi muvaffak olmak için çalışıyorlar.

Ebedî Millî Şef'in, bu defter başında heyacanla okuduğum, direktiflerine yürekten itaat etmiş okul denizciliğimiz müstakbel donanmamızın komuta heyetini yetiştiriyor.

Nurlu çalışmalarında ölçüsüz başarılar dilerim”.

28 Temmuz 1939

Altıncı Kolordu Komutanı

Korgeneral

Muzaffer Ergüder

“Mazisi kahramanlıklarla dolu olan bu tarihi geminin kıymetli komutanıyla tanışmak şerefine nailiyetimden dolayı kendimi bahtiyar addederim. Gördüğüm intizam ve canlılık istikbalin yenilmez ve yılmaz denizcilerinin ve komutanlarının her vazifeyi başaracak kudret ve kaabiliyette yetişmiş olduklarını görmekle sayın komutanlarını candan tebrik etmeyi vazife bilirim”.

14 Ağustos 1939

Dördüncü Tümen Komutan Vekili

“Şanlı deniz tarihimizin canlı timsali Hamidiye, yalnız Türk denizcilerinin değil, her Türkün göğsünü gururlu iftiharla kabartan gözünü sevinç ve ümitle yaşartan bir iman ve azim kaynağıdır. Bu kaynaktan bol bol içerik yetişen yarının güzide kaptanı ve komutanlarının tarihimize daha parlak sayfalar ilâve edeceklerine hiç şüphemiz yoktur.

Ne mutlu yarının büyük Cumhuriyet donanmasının şanlı zaferlerinde şehit olacaklara; ne mutlu o menkibeleri yaratacaklara”.

17 Temmuz 1944

İkinci Kolordu Komutanı

Tümgeneral

Muzaffer Tuğsavul

Kolordu Kurmay Başkanı

Gelibolu Kaymakamı

Hamidiye kruvazörünün yabancı sulara gezileri:

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, daha önce Romanya Genelkurmay Başkanının Ankaraya yaptığı resmî ziyareti iade etmek üzere 2 Kasım 1936 günü İstanbul'dan Köstence'ye Hamidiye kruvazörüyle gitmeğe karar vermişti. Gemi Köstence'ye vardıktan sonra Mareşal'ın trenle Bükreşe gidip gelmesini orada bekleyecek; sonra kendisi alıp İstanbul'a getirecekti. Kurmay Binbaşı Sadık Altıncan komutasındaki Hamidiye vazifeyi şeref ve itina ile yapmış; Romen halkı ve özellikle denizcilerinin taktirlerine mazhar olmuştu.

Hamidiye kruvazörü 1937 yılında Kurmay Yarbay Ruhi Develilioğlu komutasında, Harp okulu eğitim programının gereği olarak Yunan ve Yugoslav limanlarına bir gezi yapmıştı. Deniz Lisesi ve Harp Okulu Komutanı Albay Ertuğrul Ertuğrul'un kafilie komutanlığı yaptığı bu gezide gemi 2 Haziran 1937 günü Heybeliada önünden hareket etmiş, özellikle Pire ve Spilit limanlarına da uğrayarak 18 Haziran 1937 de gezisini tamamlamıştı.

Gemi Kurmay Yarbay Necati Özdeniz komutasında tekrardan 4 Haziran 1938 günü Heybeliada önünden hareket etmiş; Kıbrıs ve İskenderiye'ye de uğrayarak gezisini aynı ayın ondokuzuncu günü tamamlamıştı.

Hamidiye'nin kadrodan çıkışı:

İkinci Dünya Savaşı içinde ve sonrasında Cumhuriyet donanması bir hayli gemiye malik olmuş ve 8 muhrip 9 denizaltı gemisi ve bir hayli mayın dökücü ve tarayıcı gemiden kurulu bir kuvvet haline gelmişti. Buna mukabil Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri modern şartlarda savaş kufayeti hiç olmayan gemi haline girmişti. Bu nedenle Genelkurmay Başkanlığı 29 Nisan 1947 gün ve 25 769 sayılı emriyle iki kruvazörü faal hizmetten ayırmıştı. Ancak gemiler hizmetten çıkarılmadan donanmanın İzmir gezisine alınacaklardı. İzmir'den hareketten sonra Donanma Komutanı çok güzel bir mesajla gemilerin, donanmaya personel yetiştirmekte yaptıkları büyük hizmetleri kutluyor ve son törenle onları donanma refakatinden ayırıyordu.

Bundan sonra Hamidiye kruvazörü Derince'ye kıçtan kara edilerek yeni teşekkül eden Hücum Emniyet filosunun karargâh ve yatan gemiliği vazifesinde kullanıldı.

Hamidiye gemisi 1957 yılı başında tekrardan Gölcük'e kıçtan kara edilerek "Hamidiye Müzesi" haline getirilmişti. Ancak bakım masraflarının çokluğu neden gösterilerek 27 Mayıs 1960 hareketinden sonra satılmış ve sökülmüştü. Sadece Atatürk'ün Karadeniz gezisinde yazdığı şeref defteri Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'ne nakledildi; direği de, hatıra olarak, Gölcük Donanma Komutanlığı lojmanı önüne dikildi ve bu olayı tespit edecek şekilde bir pilâket konu.

Hamidiye kruvazörünün Balkan Savaşı'ndaki harekâtını yapıp onu kahraman gemi haline getiren rahmetli Rauf Orbay da, Donanma Komutanı Koramiral Haydar Olcaynoyan'ın davetlisi olarak, onuruna yapılan son töreni de bu gemide görecek ve bundan kısa bir süre sonra fani hayattan ayrılacaktı.

HAMİDİYE KRUVAZÖRÜNDE KOMUTANLIK YAPAN SUBAYLAR

- Güverte Albay Hakkı: Gemi vazifeye katıldığından 1910 yılına kadar.
- Güverte Ön Yüzbaşı, Sonra Binbaşı Hüseyin Rauf: 1910 yılından Balkan savaşı sonuna kadar (Sonradan Deniz Kurmay Başkanı Bahriye Nazırı askerlikten çekilerek İstiklâl Savaşında Başbakan-İkinci Dünya Savaşı'nda Londra Büyükelçisi)
- Güverte Binbaşı Vasıf Muhittin: Birinci dünya savaşında-Mütareke Yıllarında; yarbay olarak Cumhuriyet dönemi başında (Sonra emekli)
- Güverte Binbaşı Hüsametdin Üsel: 8 Şubat 1924 den 11 Nisan 1925 e kadar (Sonradan Bahriye vekâleti müsteşarı Deniz kurmay başkanı (Sonradan yarbaylıktan emekli).
- Güverte Kıdemli Yüzbaşı Ali Ülgen: 11 Nisan 1925 den 10 Haziran 1925 e kadar komutan vekili olarak (Sonradan Oramiral olarak Deniz Kuvvetlerinin ilk Komutanı)
- Güverte Binbaşı Tevfik Halit: 1925 Haziran ayından 1926 başına kadar (Sonra Yavuz Komutanı ve Albay olarak emekli).
- Güverte Binbaşı Hüsnü Gökdenizeri: 10 Temmuz 1926 dan 1927 başına kadar (Sonradan Deniz müşaviri ve Tuğamiral olarak Harp Filosu ve Denizaltı Filosu Komutanı; aynı rütbede vefat)
- Güverte Binbaşı Hüseyin Avni: (Hemen askerlikten istifa etti)
- Güverte Binbaşı Hidayet Bosut: 1927 yılında (Albay olarak emekli)
- Güverte Binbaşı Ertuğrul Ertuğrul: 1929-31-32 yıllarında (Sonradan İhtiyat Filo, Marmara Üssübahri Harp Silah ve Vasıtaları Komutanı. Yaş haddinden Tümamiral olarak emekli)
- Güverte Yarbay Bilâl Talu: 1933 ve 34 yıllarında (Albay rütbesinden emekli)
- Güverte Yarbay Safiaddin Dağala: 22 Mart 1935-12 Ekim 1935 (Sonra Yavuz Komutanı-Komodor ve Albay rütbesinden emekli)
- Güverte Yarbay Rıza Ülman: 31 Ekim 1935-8 Ağustos 1936 (Albay rütbesinden emekli)
- Kurmay Binbaşı Sadık Altuncan: 20 Haziran 1936-10 Şubat 1937 (Sonradan Denizaltı Filo komutanı-Harp Filosu Komutanı-Denizkurmay başkanı-Donanma komutanı Deniz Kuvvetleri Komutanı-Emekli olduktan sonra Giresun Millet Vekili-Vefat etmiştir)

- Kurmay Yarbay Ruhi Develilioğlu: 7 Şubat 1937-21 Ağustos 1937
(Albaylıktan emekli olmuş-Vefat etmiştir)
- Kurmay Yarbay Necati Özdeniz: 23 Ağustos 1937-23 Ağustos 1938
(Sonradan dört kez Deniz Harp Akademisi Komutanı Deniz Kurmay Başkanı-Harp Filosu Komutanı-Tümamirallikten emekli olduktan sonra Kontenjan Senatörü)
- Güverte Albay Saim Çığ: 23 Ağustos 1938-23 Ağustos 1939 (Albay rütbesinde emekli - Vefat etmiştir)
- Güverte Albay Hilmi Üler: 23 Ağustos 1939 - 20 Mayıs 1940 (Muhrip Filotillaları Komutanı - Ana Üs Komutanı Tuğamiral rütbesinden istifa suretiyle ayrılma)
- Kurmay Albay Nurettin Kâmil Tokgöz: 15 Ağustos 1940 - 5 Ağustos 1941
(Aynı Rütbede vefat etmiştir.)
- Kurmay Yarbay Nurettin Günege: 25 Ağustos 1941 - 25 Ağustos 1942
(Sonradan Muhrip Filotillaları Komutanı - Harp Filosu Komutanı - İki kez Deniz Harp Akademisi Komutanı - Ana Üs Komutanı - Karadeniz Boğaz Komutanı - Tümamiral Rütbesinde emekli - Vefat etmiştir)
- Kurmay Yarbay Kemalettin Bozkurt: 17 Ağustos 1942 - 18 Ağustos 1943
(Sonradan Yavuz Komutanı - Deniz Fabrikaları Müdürü Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı - Koramiral olarak Donanma Komutanı - Aynı rütbede emekli)
- Kurmay Albay Zeki Bayat: 18 Ağustos 1943 - 28 Ağustos 1944 (Sonradan Deniz Nakliyat Komutanı ve Tuğamiral rütbesinde vefat)
- Güverte Yarbay Lûtfu Kerman: 28 Ağustos 1944 - 29 Ağustos 1945
(Albaylıktan emekli - Vefat etmiştir)
- Güverte Yarbay Osman Gündoğan: 24 Ağustos 1945 - 30 Ağustos 1946
(Albay Rütbesinde emekli olmuş - Vefat etmiştir)
- Güverte Albay Rıfat Mutlu: 28 Ağustos 1946 - 6 Haziran 1947 (Albay rütbesinde emekli - Vefat etmiştir)

HAMİDİYE KRUVAZÖRÜ KRONOLOJİSİ

Hamidiye Kruvazörü: 1903 yılında inşasına başlanıp 1905 yılında vazifeye katıldı... 3805 ton olup 22 mil sür'at yapıyordu. Yapılışında 2 tane 15 lik, 8 tane de 12 lik topu vardı. Cumhuriyet döneminde 12 lik topların yerine 7.5 lik toplar kondu. Dört tane de 5.7 lik ve sonradan köprü üzerlerine 4 .8. 8 lik uçak savar top eklendi; paravan cihazı eklendi. Gemiye telsiz makinası 1910 yılında İngiltere'de kondu.

İlk vazifesi: Sisam İsyanını bastırdı (Yanında bir kaç ganbot var... Sonradan gruba Peykişevket Torpito Kruvazörü de katıldı) 1906 yılında.

İngiltere Kralı George V. taç giyme töreni için Portmou's'a gitti. Törenden sonra gemiye telsiz makinası kondu. Dönüşte Trablusgarp limanını ziyaret etti. (1910)

1911-12 Osmanlı-İtalya savaşında: Çanakkale boğazının Nâra mevkiinde...

1912-13 Balkan savaşında:

- 10 Ekim 1912 Seferberlik nakliyatını korumak üzere Başkomutanlık emrinde Karadenize çıktı.
- 21 Ekim 1912 Mecidiye ile birlikte kavarnayı bombardıman etti.
- 24 Ekim 1912 Bulgarlara nota verdi.
- 27 Ekim 1912 Varna önünde gösteri hareketi yaptı.
- 6 Kasım 1912 Silivri önünde ordu çekilmesini destekledi.
- 7 Kasım 1912 Tekirdağ önünde şehir halkını Bulgarlara karşı korudu.
- 13 Kasım 1912 Silivri önünde düşmanın kara birliklerini keşif hizmetinde
- 19 Kasım 1912 İki muhriple beraber Karadeniz'e çıktı. 21 Kasımda Varna önünde torpil yarası aldı. Haliç'e girdi.
- 14 Ocak 1913 Akın hareketına başladı.
- 15 Ocak 1913 Şira'yı bombardıman etti. Düşmanın Makedonya adlı yardımcı kruvazörünü yaraladı.
- 18 Ocak 1913 Beyrut'ta
- 19 Ocak 1913 Port Said'de
- 30 Ocak 1913 Senafir adasında (Akebe körfezinde)
- 31 Ocak 1913 Mulik'te
- 1 Şubat 1913 Cide'de
- 6 Şubat 1913 Port Sait'te
- 14 Şubat 1913 Malta Adasında

- 22 Şubat 1913 Hayfa, sonra Beyrut'ta
 25 Şubat 1913 Kekava'da
 27 Şubat 1913 Antalya'da
 2 Mart 1913 Avrat (Suriye) de
 7 Mart 1913 İskenderun'da
 8 Mart 1913 Anamur'da
 12 Mart 1913 Leros adlı Yunan ticaret gemisini mahmuzlayarak batırdı. Sonra Şinginde asker ve malzeme yüklü 6 ticaret gemisi batırdı.
 16 Mart 1913 İskenderiye'de
 18 Mart 1913 Gazze'de
 19 Mart 1913 Hayfa'da
 22 Mart 1913 Beyrut'ta
 28 Mart 1913 Alanya'da
 29 Mart 1913 Antalya'da
 30 Mart 1913 İpapandis adlı yelkenliyi yakalayıp Beşparmak'a getirdi.
 2 Nisan 1913 Beyrut'ta
 5 Nisan 1913 Gazze'de
 6 Nisan 1913 Port Said'de
 14 Nisan 1913 Kamerun'da
 23 Nisan 1913 Lahya'da (Yemen Valisi Mahmut Nedim Paşa ve maiyetini alarak Miğdi adasına götürdü ve 8 Mayıs'ta geri getirdi).
 9 Mayıs 1913 Onarım için Kamerun'a gitti.
 15 Haziran 1913 Kamerun'dan hareket
 19 Haziran 1913 Süveyş'te
 21 Haziran 1913 Port Said'te
 23 Haziran 1913 Gazze'de
 26 Ağustos 1913 İzmir'de
 5 Eylül 1913 Çanakkale'de
 7 Eylül 1913 Yeşilköy'de
 8 Eylül 1913 Haliç'te

19 14-18 Birinci Dünya Savaşında:

- 29 Ekim 1914 Kefe'yi bombardıman etti.
 20 Kasım 1914 Tuapse'yi bombardıman etti.
 10 Aralık 1914 Trabzon'a 4 nakliye gemisi götürdü.

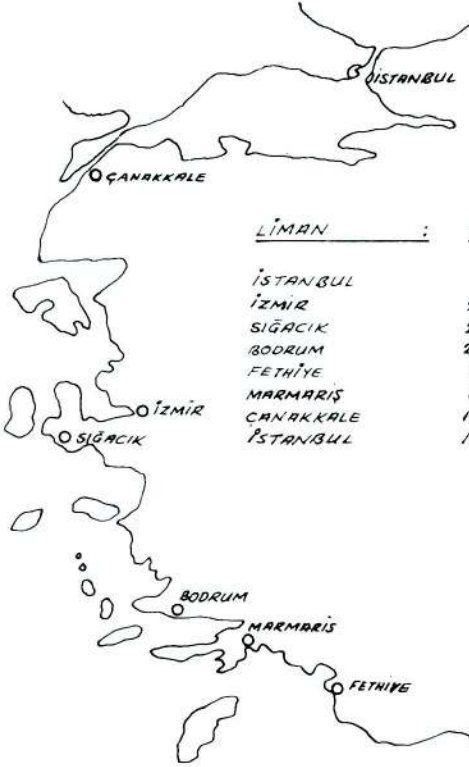
- 2 Ocak 1915 Midilli ile beraber düşman mevzilerini bombarduman etti. (Boğazdan çıkarken Berk mayna çarpıp yaralanmıştı)
- 3 Nisan 1915 Odessa'yı bombardıman etti (Bu harekatta Mecidiye kruvazörü mayına çarpıp battı).

Bundan sonra Rusların boğaz önünü keşif şekilde mayınlamalarından ve iki yeni muharebe gemisini hizmete sokmalarından ötürü, donanma gemileri arasında Hamidiye de Karadeniz'de savaş vazifesi almadı.

Cumhuriyet döneminde:

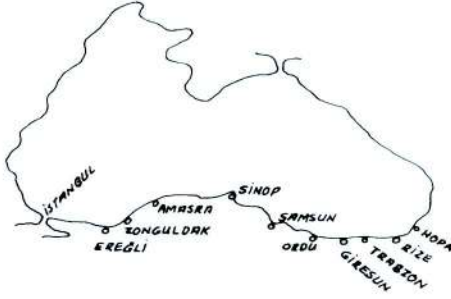
- 9 Şubat 1924 Haliç'ten çıktı ve Tavşan Adası dolaylarına demirleyip ikmalini ve seyir emniyet eğitimi tamamladı.
- 15 Şubat 1924 Dolmabahçe sarayı önüne demirledi.
- 20 Şubat 1924 İlk Akdeniz gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: İzmir, Sığacık, Fethiye, Bodrum, Fethiye, Marmaris, Çanakkale.
- 30 Mart 1924 İlk Karadeniz gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: Ereğli, Sinop, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Hopa, Samsun, Amasra, Zonguldak.
- 2 Ağustos 1924 İlk Marmara gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: İzmit, Gemlik, Bandırma, Erdek, Avşa, Marmara, Tekirdağ, Silivri.
- 8 Eylül 1924 Atatürk'ü almak üzere Mudanya'ya gitti.
- 12 Eylül 1924 Atatürk emrinde Karadeniz gezisini yaptı. Uğradığı limanlar: Trabzon, Rize, Giresun, Ordu, Samsun.
- 1925 Yılı Rize ayaklanmasından ötürü Rize'ye gitti; sonra Ankara İstiklâl mahkemesi üyelerini Rize'den Giresun'a götürdü.
- 18 Ekim 1926 Genelkurmay Başkanı, Yüksek Askerî Şûra Üyeleri ve Harp Akademisi okurlarını kıyı tetkiki için Antalya'ya kadar götürdü.
- 10 Kasım 1926 Dışişleri Bakanını Odessa'ya götürdü.
- 2 Nisan 1927 İstanbul'da gemiyi gazeteciler ziyaret etti.
- 15 Haziran 1927 Donanma ile birlikte ve donanma komutan gemisi olarak Karadeniz gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: Samsun, Sinop, Ordu, Trabzon, Rize.
- 1 Temmuz 1927 Gene donanma komutan gemisi olarak Atatürk'ü İzmit'ten İstanbul'a getiren Ertuğrul Yatına, donanma-
siyle birlikte şeref refakatu yaptı.

HAMİDİYENİN İLK AKDENİZ GEZİSİ (20 Şubat - 16 Mart 1914)

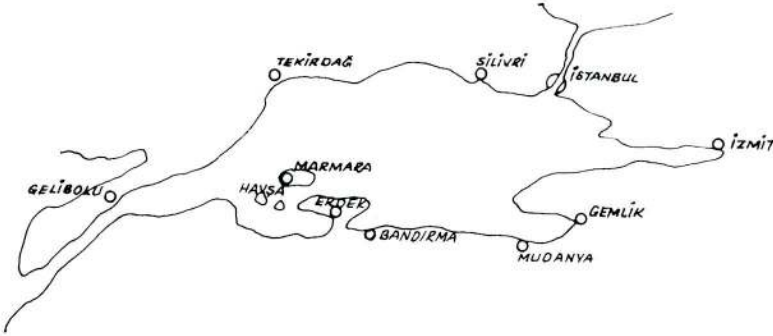
<u>LİMAN</u>	:	<u>VARİŞ</u>	:	<u>KALKIŞ</u>	:
İSTANBUL				20 ŞUBAT 1924	
İZMİR		22 ŞUBAT 1924		26 ŞUBAT 1924	
SİĞACIK		26 ŞUBAT 1924		28 ŞUBAT 1924	
BODRUM		28 ŞUBAT 1924		2 MART 1924	
FETHİYE		3 MART 1924		5 MART 1924	
MARMARIŞ		5 MART 1924		9 MART 1924	
ÇANAKKALE		11 MART 1924		15 MART 1924	
İSTANBUL		16 MART 1924			

HAMİDİYE'NİN İLK KARADENİZ GEZİSİ (30 Mayıs - 3 Temmuz 1924)

<u>LİMAN</u>	<u>:</u>	<u>VARIŞ</u>	<u>:</u>	<u>KALKIŞ</u>	<u>:</u>
İSTANBUL				30 MAYIS	1924
EREĞLİ		31 MAYIS 1924		4 HAZİRAN	1924
SİNOP		5 HAZİRAN 1924		8 HAZİRAN	1924
ORDU		9 HAZİRAN 1924		11 HAZİRAN	1924
GİRESUN		11 HAZİRAN 1924		14 HAZİRAN	1924
TRABZON		14 HAZİRAN 1924		18 HAZİRAN	1924
RİZE		18 HAZİRAN 1924		21 HAZİRAN	1924
HOPA		21 HAZİRAN 1924		22 HAZİRAN	1924
SAMSUN		23 HAZİRAN 1924		27 HAZİRAN	1924
AMASRA		28 HAZİRAN 1924		2 TEMMUZ	1924
İSTANBUL		3 TEMMUZ 1924			

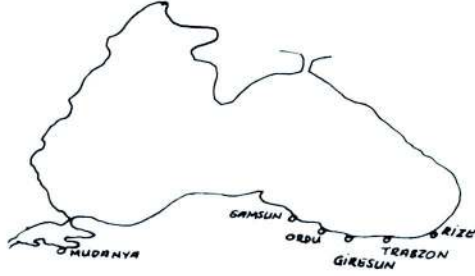
HAMİDİYE'NİN İLK MARMARA GEZİSİ (2 Ağustos - 25 Ağustos 1924)

<u>LİMAN</u>	<u>:</u>	<u>VARIS</u>	<u>:</u>	<u>KALKIS</u>	<u>:</u>
İSTANBUL				2 AĞUSTOS	1924
İZMİT		2 AĞUSTOS 1924		6 AĞUSTOS	1924
GEMLİK		6 AĞUSTOS 1924		10 AĞUSTOS	1924
BANDIRMA		10 AĞUSTOS 1924		13 AĞUSTOS	1924
ERDEK		13 AĞUSTOS 1924		16 AĞUSTOS	1924
HAVŞA		16 AĞUSTOS 1924		17 AĞUSTOS	1924
MARMARA		17 AĞUSTOS 1924		18 AĞUSTOS	1924
GELİBOLU		18 AĞUSTOS 1924		20 AĞUSTOS	1924
TEKİRDAĞ		20 AĞUSTOS 1924		23 AĞUSTOS	1924
SİLİVRİ		23 AĞUSTOS 1924		25 AĞUSTOS	1924
İSTANBUL		25 AĞUSTOS 1924			

A. Büyüktuğrul

HAMİDİYENİN ATATÜRK EMRİNDE KARADENİZ GEZİSİ
(11-21 Eylül 1924)

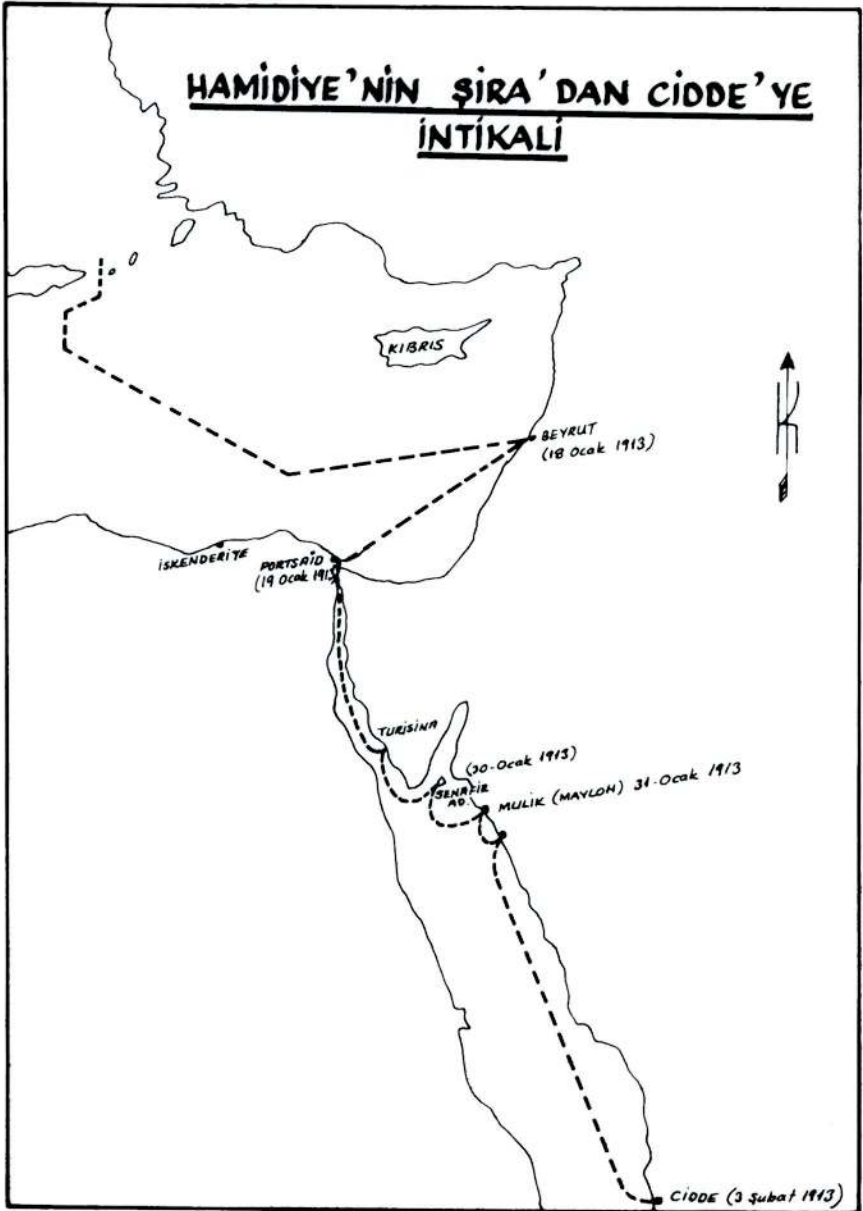

<u>LİMAN</u> :	<u>VARIS</u> :	<u>KALKIS</u> :
MUDANYA		12 EYLÜL 1924
TRABZON	15 EYLÜL 1924	17 EYLÜL 1924
RİZE	17 EYLÜL 1924	18 EYLÜL 1924
GİRESUN	19 EYLÜL 1924	19 EYLÜL 1924
ORDU	19 EYLÜL 1924	19 EYLÜL 1924
SAMSUN	20 EYLÜL 1924	

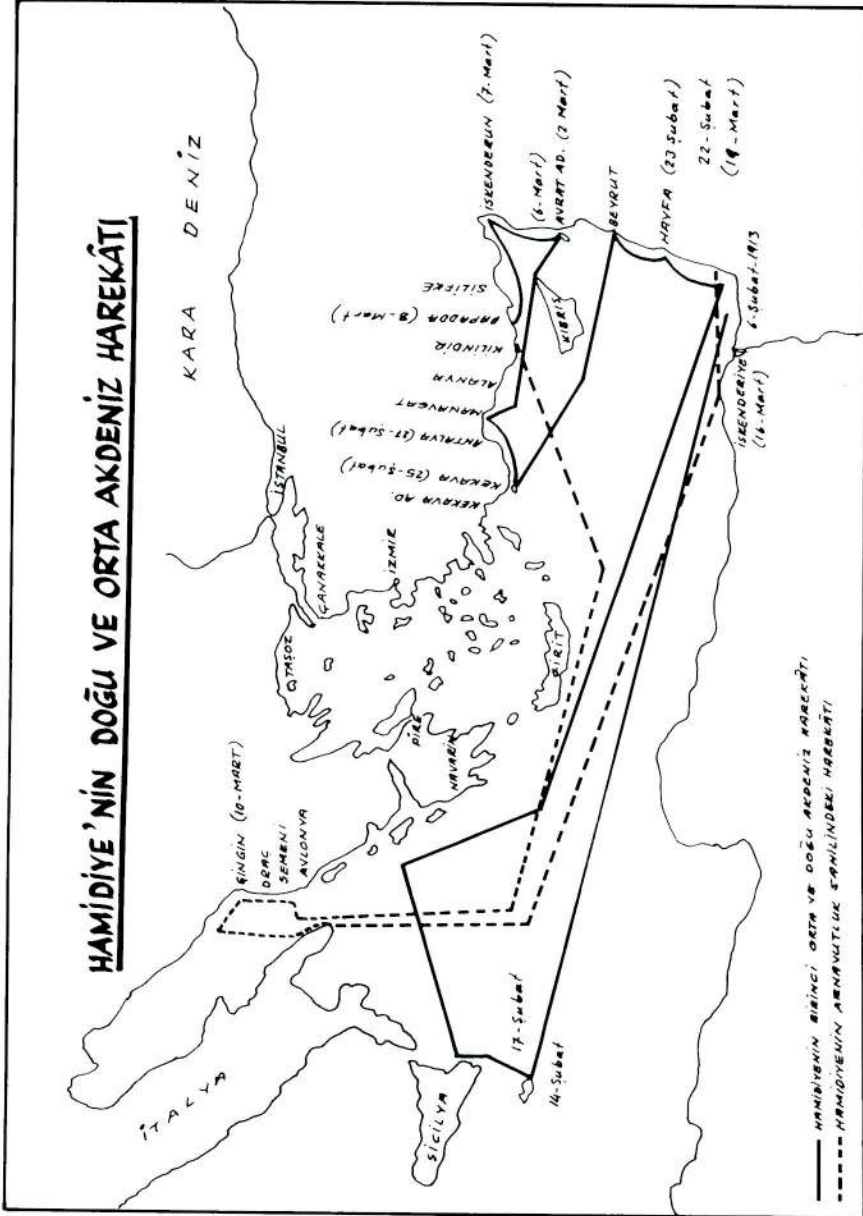

HAMİDİYE'NİN BOĞAZDAN ŞİRA'YA
İNTİKALİ

HAMİDİYE'NİN DOĞU VE ORTA AKDENİZ HAREKATI

- 30 Eylül 1927 Peyk ve Berk gemileriyle birlikte Atatürk'ü İstanbul'dan Mudanya'ya götüren İzmir vapuruna şeref refakatı yaptı.
- 19 Mayıs 1928 Donanma komutan gemisi olarak ve donanma ile birlikte, Odessa'dan İstanbul'a Afgan Kralını getiren İzmir vapurunu Boğaz dışında karşıladı.
- 1 Eylül 1928 Donanma komutan gemisi olarak Gelibolu sularında Atatürk emrinde yapılan manevraya katıldı.
- 10 Ekim 1929 İlk Karadeniz birleşik manevrası ve Kartal büyük çıkarmasına donanma komutan gemisi olarak katıldı.
- 11 Ekim 1929 Donanma komutanı adına, İstanbul'a gelen İngiliz Akdeniz Filosu'nu karşıladı. (Aynı gün manevreye katılmağa devam için Mudanya'ya döndü)
- 10 Eylül 1930 Donanma ile birlikte ve donanma komutan gemisi olarak, Antalya'ya kadar Akdeniz gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: İzmir, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Antalya.
- 8 Eylül 1931 Donanma ile birlikte ve donanma komutan gemisi olarak Karadeniz gezisine çıktı. Uğradığı limanlar: Zonguldak, Sinop, Samsun, Fatsa, Polathane, Trabzon, Rize.
- 24 Kasım 1931 Donanmanın yeni kuruluşunda İhtiyat filoya komutan gemisi oldu.
- 28 Ağustos 1933 Genelkurmay Başkanı huzuruyla Antalya'ya kadar yapılan gezi ve manevralara katıldı.
- 9 Kasım 1933 Rus kruvazörleriyle İstanbul'dan ayrılan Sovyet Mareşallarını, Donanma ile birlikte, Boğaz dışına kadar uğurladı.
- 11 Haziran 1934 İran Şahını karşılama için ihtiyat filo ile Samsun'a gitti.
- 15 Haziran 1934 İran Şahını Trabzon'dan getiren harp filosunu liman dışından karşıladı.
- 2 Haziran 1935 Okul gemisi olarak Karadeniz limanlarına münferit bir gezi yaptı ve bu arada Köstence limanına uğradı.
- 13 Eylül 1935 Mareşal Fevzi Çakmak huzuruyla Çanakkale methalinde yapılan manevraya katıldı.
- 4 Aralık 1935 Mareşal huzuruyla Karadeniz'de yapılan manevraya katıldı.

- 20 Temmuz 1936 Montreaux antlaşmasının imzalanmasından ötürü İmroz ve Bozcaada'ya emniyet birlikleri çıkardı.
- 2 Kasım 1936 Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ı resmi ziyaret için Köstence'ye götürdü.
- 26 Kasım 1936 Malta'dan dönecek Harp ve denizaltı filolarıyla birleşik manevra yapmak üzere İzmir'e gitti.
- 4 Mart 1937 İhtiyat filo komutan gemisi olarak donanmanın Karadeniz top atışı ve manevresine katıldı.
- 3 Haziran 1937 Okul gemisi olarak Yunanistan'ın Pire ve Yugoslavya'nın Split limanlarını ziyaret etti.
- 4 Haziran 1938 Okul gemisi olarak Hanya (Girit adası), İskenderiye limanı ve Lefkoşe (Kıbrıs) yi ziyaret etti.
- 5 Kasım 1938 Donanmanın Çanakkale sularında yaptığı manevraya katıldı.
- 21 Kasım 1938 Atatürk'ün denizde yapılan cenaze törenine katıldı.
- 5 Temmuz 1939 Genelkurmay Başkanı huzuruyla Çanakkale sularında yapılan manevraya katıldı.
- 7 Eylül 1939 Donanmanın Gelibolu önlerinde yaptığı manevraya katıldı.
- 29 Kasım 1939 Okul gemisi olarak Akdeniz gezisi yaptı ve bu arada Hatay'ın kurtuluş törenine katıldı.
- 1940 - 1946 Donanmanın Marmara denizinde yaptığı bütün manevra ve atışlara katıldı.
- 8 Eylül 1946 İkinci Dünya Savaşından sonra donanmanın yaptığı ilk İzmir gezi ve manevrasına katıldı.
- 19 Eylül 1947 Donanmanın yaptığı Çanakkale ve İzmir müstahkem mevki birleşik manevralarına katıldı. (Genelkurmay Başkanlığının 27 Nisan 1947 gün ve 25 769 sayılı emriyle faal kadrodan ayrıldığı için) donanma komutanı geziden dönerken Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerini refakatten ayırdı.
- 15 Ekim 1947 Hücum ve Emniyet filosunun karargâh ve yatak gemisi olarak Derince'ye kıçtan kara bağladı.
- 1957 başı Hamidiye müzesi olarak Gölcük Poyraz rıhtımına kıçtan kara bağladı.
- 1 Kasım 1960 Geminin müze olarak kullanılmasından vaz geçildi. Atatürk ile ilgili tarihi eşyaları ve şeref defteri Deniz müzesine nakledildi; direği bir plâket ile Gölcük Donanma komutan lojmanı önüne kondu. Tekne de satılmak üzere Maliye Bakanlığına nakledildi.